

Zonde

Enkele penschetsen

Raymond R. Hausoul

ZONDE
Enkele penschetsen

Zonde

Enkele penschetsen

Versie: 20.05 (juni 2020).

Dr. Raymond R. Hausoul

© 2020 Raymond R. Hausoul

Vind de nieuwste materialen op <https://raymondhausoul.be>.

72-17183-104763

© 2020 –All rights reserved.

No part of this publication may be reproduced or be shared in any form
without permission in writing from the autor.

Zonde

Enkele penschetsen

Raymond R. Hausoul

Inhoudsopgave

1 Inleiding	11
2 Wat is zonde?	13
2.1 Losse formuleringen.....	13
2.2 Een definitie.....	13
2.3 Zonde en zonden.....	14
3 Gedetailleerd overzicht over woorden voor ‘zonde’ in de Bijbel	15
3.1 Begrippen die gebruikt worden voor de oorzaak van de zonde.....	15
3.1.1 Onwetendheid (αγνοεω).....	15
3.1.2 Misleiding, dwaling (הַתְעָה, שֶׁגָּג, שֶׁגָּה, πλανωμαι).....	16
3.1.3 Onachtzaamheid (παρακοη, παρακουω).....	16
3.2 Begrippen die gebruikt worden voor het karakter van de zonde.....	17
3.2.1 Misstappen (Αὔτη, αμαρτανω).....	17
3.2.2 Onrechtvaardigheid, goddeloosheid en wetteloosheid (עוֹל, ασεβεω, αδικεω, ανομος).....	18
3.2.3 Overtreding (עָבַר, παραβαινω).....	20
3.2.4 Rebelle (סָרָה, מָרַד, מָרָה, פָּשַׁע, פָּשַׁע, απειθεια, αφιστημι, αποστασια).....	20
3.2.5 Verdorvenheid (עוֹהָ, עָרָה).....	21
3.2.6 Gruwel (שִׁקוּץ, תּוֹעֵבָה).....	21
4 Degradaties in de zonde	23
4.1 De zondigheid van alle mensen.....	24
4.2 De macht van de zonde.....	24
5 Gevolgen van de zonde	27
5.1 Gevolgen tussen de mens en God.....	27
5.2 Gevolgen voor onze medemens.....	28
5.3 Gevolgen voor de mens zelf.....	29
6 De bron van de zonde	31

6.1 De menselijk-biologische natuur.....	31
6.2 Het verlangen naar oneindigheid.....	32
6.3 Een existentiële vervreemding.....	32
6.4 Een economische worsteling.....	32
6.5 Individualisme.....	33
6.6 Zondeval.....	33
7 Totaliteit van de zonde.....	35
7.1 De mens als totale zondaar.....	35
7.2 De mens als gedeeltelijk zondig.....	36
7.3 Aurelius Augustinus (354-430n.Chr.).....	36
7.4 Pelagius.....	36
7.5 Jakob Arminius.....	37
7.6 Calvinisme.....	38
8 Adams zonde en wij.....	39
8.1 Historisch overzicht.....	39
8.1.1 <i>Jodendom: wilsvrijheid, erfdoed en erfonheil.....</i>	<i>39</i>
8.1.2 <i>Vroege kerk: wilsvrijheid, erfdoed en erfonheil.....</i>	<i>41</i>
8.1.3 <i>Augustinus.....</i>	<i>42</i>
8.1.4 <i>De Reformatie.....</i>	<i>43</i>
8.1.5 <i>De moderne tijd.....</i>	<i>43</i>
8.2 Verschillende visies over de erfzonde.....	44
8.3 Bijbelse argumenten.....	45
8.3.1 <i>Genesis 6:5, 11-13.....</i>	<i>45</i>
8.3.2 <i>Psalms 51:7.....</i>	<i>46</i>
8.3.3 <i>Johannes 9:2.....</i>	<i>46</i>
8.3.4 <i>Romeinen 5:18-19.....</i>	<i>46</i>
8.4 Jezus en de erfzonde.....	48
8.5 Argumenten tegen de erfzonde.....	48
8.6 Erfzonde en kleine kinderen.....	50
9 Het ontstaan van de zonde (Theodicee).....	51
9.1 Inleiding.....	51
9.2 De geschiedenis van het theodicee.....	51
9.2.1 <i>Het theodicee in het jodendom.....</i>	<i>51</i>
9.2.2 <i>Het theodicee in het christendom.....</i>	<i>51</i>
9.3 Theorieën en omgang met het theodicee.....	52
9.3.1 <i>De bron van het kwaad ligt buiten God.....</i>	<i>52</i>
9.3.2 <i>Het kwaad is de afwezigheid van het goede.....</i>	<i>52</i>
9.3.3 <i>De bron van het kwaad ligt in God.....</i>	<i>53</i>

9.4 Conclusie.....	53
10 De sociale omvang van de zonde.....	55
10.1 Werk en maatschappij.....	55
10.1.1 <i>Collectieve schuld</i>	55
10.1.2 <i>Collectieve zonde in de maatschappij</i>	56
10.1.3 <i>Collectieve zonden van het voorgeslacht</i>	56
10.2 De wereld rondom ons.....	57
10.2.1 <i>De overste van de wereld</i>	58
10.2.2 <i>De misleiding van de wereld</i>	58
10.3 De machten boven ons.....	59
11 De volmaaktheid.....	63
12 Het geweten van de mens.....	65
12.1 Het verstand en onze zintuigen.....	65
12.2 Het vlees.....	66
13 Zonde van de voorvaderen.....	67
14 Blokkades in het leven van een gelovige.....	69
15 De zonde en de anthropologie.....	71
15.1 De zonde in de mens.....	71

Over de auteur

Dr. Raymond R. Hausoul (1979) is predikant in Ieper en spreekt regelmatig in andere kerken. Als spreker en docent is hij met verschillende organisaties verbonden. Zijn academisch onderzoek richt zich op de thematiek van de nieuwe schepping, het koninkrijk van God en de vernieuwing door Gods Geest. Raymond is gehuwd met Belinda en beiden genieten van hun twee zonen, Adriël en Ilja.

<https://raymondhausoul.be>

Afkortingen van Bijbelboeken

Gn	Genesis	Js	Jesaja	Rm	Romeinen
Ex	Exodus	Jr	Jeremia	1Ko	1 Korintiërs
Lv	Leviticus	Kl	Klaagliederen	2Ko	2 Korintiërs
Nm	Numeri	Ez	Ezechiël	Gl	Galaten
Dt	Deuteronomium	Dn	Daniël	Ef	Efeze
Jz	Jozua	Hs	Hosea	Fp	Filippenzen
Re	Rechters	Jl	Joel	Ko	Kolossenzen
Rt	Rut	Am	Amos	1Ts	1 Tessalonicenzen
1Sm	1 Samuël	Ob	Obadja	2Ts	2 Tessalonicenzen
2Sm	2 Samuël	Jn	Jona	1Tm	1 Timoteüs
1Kn	1 Koningen	Mi	Micha	2Tm	2 Timoteüs
2Kn	2 Koningen	Na	Nahum	Tt	Titus
1Kr	1 Kronieken	Hk	Habakuk	Fm	Filemon
2Kr	2 Kronieken	Sf	Sefanja	Hb	Hebreeën
Ea	Ezra	Hg	Haggai	Jk	Jakobus
Ne	Nehemia	Zc	Zacharia	1Pt	1 Petrus
Es	Ester	Ml	Maleachi	2Pt	2 Petrus
Jb	Job	Mt	Matteüs	1Jh	1 Johannes
Ps	Psalmen	Mc	Marcus	2Jh	2 Johannes
Sp	Spreuken	Lc	Lucas	3Jh	3 Johannes
Pr	Prediker	Jh	Johannes	Jd	Judas
Hl	Hooglied	Hd	Handelingen	Op	Openbaring

Andere werken

Tob	Tobit	2Mak	2 Makkabeeën	Bjr	Brief van Jeremia
Jud	Judit	Wijs	Wijsheid	TDn	Daniël (Grieks)
TEs	Ester (Grieks)	Sir	Sirach	Man	Manasse
1Mak	1 Makkabeeën	Bar	Baruch		

1 | Inleiding

‘Zonde’ en ‘schuld’ zijn termen die de mens dagelijks probeert te negeren of verzachten. De wijze waarop de Bijbel erover spreekt, vermijden velen in elk geval. Het is niet eenvoudig om op een aantrekkelijke wijze over dit thema met anderen openhartig te spreken of te schrijven. Als dit al mogelijk is, dient het op dusdanige wijze te gebeuren dat we niemand beledigen of kwetsen in zijn menszijn.¹ Mattheus van der Steen komt duidelijk naar voren met zijn worstelingen als zondig mens. Hij schrijft:² ‘Ik heb een keer een hele dag met een elastiekje om mijn pols gelopen. Elke keer als ik mezelf betrapte op een negatieve gedachte trok ik hard aan het elastiekje en dat gaf een pijnlijke steek. Aan het einde van de dag moest ik het elastiekje eraf halen omdat mijn pols bont en blauw was geworden.’

1 Vgl. Karl Menninger, *Whatever Became of Sin?* (New York: Bantam, 1988).

2 Mattheus van der Steen, *Durf te dromen: Wandel in je bestemming* (Harderwijk: Rock Publications, 2008), 69.

2 | Wat is zonde?

2.1 Losse formuleringen

We tegenwoordig in een tijd waarin gelovigen niet meer vaak stilstaan bij hun eigen zondigheid. De liefde van God staat dikwijls zo sterk op de voorgrond dat er van de beperkingen tot die liefde door onze eigen zonden maar nog weinig sprake is. Het is mogelijk dat dit een reactie is op een te sterke nadruk op de zondigheid van de mens. De negatieve klank die de onderwerpen ‘zonde’ en ‘schuld’ met zich meebrengen heeft ervoor gezorgd dat beide begrippen milder omschreven worden. Kushner definieert zonde als: ‘een gemiste kans om iets te doen waardoor we betere mensen zouden zijn geworden en waarmee anderen geholpen zouden zijn’.¹ Zonde is dus geen teken van onwaardigheid, maar een ervaring waaruit je iets kunt leren.² Het is een daad die veranderbaar is en geen toestand waarin de mens opgesloten zit alsof het om ‘een onuitwisbare smet op de menselijke ziel’ gaat.³

In deze begripsomschrijving worden zonde en schuld voorgesteld als externe en logische gegevens die los staan van de persoon op zichzelf.

2.2 Een definitie

Het begrip ‘zonde’ komen we voor het eerst in Gn4 tegen. Het begrip wijst op elke ongerechtigheid die we kunnen doen en die niet in daad, houding of aard overeenstemt met Gods daad, houding en aarde (1Jh5:17). Zonde staat dus in tegenstelling met het goede dat te vinden is in Gods hart. In het Oude Testament ligt daarbij vooral de nadruk op de uiterlijke zichtbare zonden door handelingen, terwijl het Nieuwe Testament vooral de nadruk legt op de innerlijke onzichtbare zonden door gedachten en gevoelens. Zo kunnen we bijvoorbeeld denken aan (a) Niet aan de eisen van God voldoen (Rm2:15-29; 3:23; 1Jh3:4); (b) Niet in staat willen zijn om het goede te doen (Jk4:17); (c) Iedere daad waaraan we twijfelen en niet uit het geloof is (Rm14:23); (d) Wetteloosheid (1Jh3:12); Verslaving (Rm6:17); en (e) dwaze gedachten (Ex20:17; Sp4:9; Mt5:21-22,27-28). We

1 H.S. Kushner, *Als kinderen over God vragen* (Baarn:Ten Have, 1999), 132.

2 H.S. Kushner, *Hoe goed moet een mens zijn? Een nieuwe visie op schuld en vergeving* (Baarn:Ten Have, 2000), 40-41.

3 H.S. Kushner, *Hoe goed moet een mens zijn? Een nieuwe visie op schuld en vergeving* (Baarn:Ten Have, 2000), 26.

zouden zodoende als volgt kunnen definiëren: ‘zonde is elk gebrek aan overeenstemming, actief of passief, aan de wil van God. Dit kan gebeuren door handelingen of gedachten.’ Zonde is dus niet een keer onfatsoenlijk zijn geweest, je een keer niet netjes hebben gedragen. Zonde is verzet tegen God. Gods kracht om te redden is groter dan de kracht van de zonde om te vernietigen. De zonde komt en gaat, maar de genade blijft.⁴

2.3 Zonde en zonden

Brooke Westcott maakte een scherp onderscheid tussen het enkelvoudige zelfstandig naamwoord ‘zonde’ (ἁμαρτία) en het meervoudige werkwoord ‘zonden’ (ἁμαρτάνειν). Het enkelvoud verwees in de regel naar de zonde in het algemeen, terwijl het meervoud op zondige daden wees.⁵

4 Vgl. B.A. Milne, ‘The idea of sin in twentieth-century theology,’ *Tyndale Bulletin* 26 (1975): 8.

5 Brooke F. Westcott, *The Epistles of St. John*; (Grand Rapids: Eerdmans, 1971), 38.

3 | Gedetailleerd overzicht over woorden voor 'zonde' in de Bijbel

Tegenwoordig worden alle zonden op een hoop gegooid, terwijl de Bijbelse geschriften juist een rijk vocabulaire handhaven om de verschillende vormen van zonde te duiden. We zullen hier vandaar de diverse woorden die de Bijbel voor 'zonde' gebruikt onder de loep nemen. Dat is belangrijk, omdat we anders tekort doen aan de breedheid van het begrip door enkel één van deze woorden als paradigma te gebruiken. We zullen alle woorden die met 'zonde' vertaald worden of met zonde te maken hebben bekijken. Daardoor hopen we een goed zicht te krijgen op de oorzaak van de zonde, het karakter van de zonde en het gevolg van de zonde.¹

3.1 Begrippen die gebruikt worden voor de oorzaak van de zonde

3.1.1 Onwetendheid (αγνοεω)

Het Griekse *agnoeó* wordt gebruikt in de neutrale betekenis van iets niet weten: 'En ik was aan de gemeenten van Christus in Judea van aanzien *onbekend*' (Gl1:22; vgl. 1Ko14:38; 2Ko6:9) of iets niet begrijpen: 'Doch zij *begrepen* dit woord *niet* en durfden Hem er niet naar te vragen' (Mc9:32; Lc9:45). In Ef4:18 wordt deze 'onwetendheid' gezien als negatief: 'verduisterd in hun verstand, vervreemd van het leven Gods om de *onwetendheid*, die in hen heerst, om de verharding van hun hart' (zie ook Hd3:17; 1Pt1:14).

Zulke onwetendheid wordt door de Hebreeënschrijver vervolgens gezien als zonde: '[...] de hogepriester, eenmaal in het jaar, niet zonder bloed, dat hij offerde voor zichzelf en voor de zonden door het volk in *onwetendheid* bedreven' (Hb9:7). Reden hiervoor is het feit dat de mensen

¹ Vgl. Millard J. Erickson, *Christian Theology*, 2de ed. (Grand Rapids: Baker Academic, 1998), 583–595.

Gods wil konden kennen, maar ervoor kozen om dat niet te doen (Hd13:27).

De context maakt daarbij verschil tussen ‘onbewuste onwetendheid’ en ‘bewuste onwetendheid’.

3.1.2 Misleiding, dwaling (ἰσχυρῶς, λλψ, ἰλψ, πλανωμαι)

Het Hebreeuws gebruikt diverse keren de woorden *shágáh*, *shágag* en *tá’áh* voor het misleiden of dwalen laten van een persoon. *Shágag* wordt daarbij voornamelijk gebruikt in rituele teksten (Gn6:3; Ps119:67; Pr10:5), terwijl *shágáh* en *tá’áh* elders gebruikt wordt bijv. Js28:7: ‘En ook dwalen (Hebr. *shágáh*) dezen van den wijn, en zij dolen (Hebr. *tá’áh*) van den sterken drank; de priester en de profeet dwalen (Hebr. *shágáh*) van den sterken drank; zij zijn verslonden van den wijn, zij dolen (Hebr. *tá’áh*) van sterken drank; zij dwalen (Hebr. *shágáh*) in het gezicht; zij waggelen in het gericht.’

Het gewone gebruik van *shágáh* zien we in Ez34:6: ‘Mijn schapen *dwalen* rond op alle bergen en op elke hoge heuvel; over de gehele aarde zijn mijn schapen verstrooid zonder dat er iemand is die naar hen vraagt of ze zoekt’ (vgl. Js28:7). In de context van zonde gebruikt Saul het woord voor zijn eigen dwalen: ‘Toen zeide Saul: Ik heb gezondigd; keer weder, mijn zoon David, want ik zal u geen kwaad meer doen, voor dat mijn ziel dezen dag dierbaar in uw ogen geweest is; zie, ik heb dwaselijk gedaan, en ik heb zeer grotelijks *gedwaald* (Hebr. *shágáh*)’ (1Sm26:21).

In het Nieuwe Testament wordt vooral het woord *planómai* gebruikt voor het bewust misleiden van iemand (Mc13:5-6; 1Ko6:9; Gl6:7; 2Ts2:9-12; 1Jh3:7; 2Jh1:7). Het gaat bij het gebruik van deze woorden steeds om ‘bewuste dwaling’. Deze dwaling kan veroorzaakt zijn door anderen, demonen of iemand zelf. Bij dat laatste moeten we denken aan iemand die ervoor kiest om te dwalen, hoewel Hij Gods wet kan kennen (vgl. Lv4:2-3,22-24,27-28; Nm15:22-29; Jb12:16). Zo iemand staat dan ook schuldig voor God: ‘Wanneer nu iemand *zonder opzet* (Hebr. *shágag*) iets heiligs gegeten heeft, dan zal hij het heilige de priester vergoeden en een vijfde deel erbij voegen’ (Lv22:14).

3.1.3 Onachtzaamheid (παρακοη, παρακουω)

Een ander woord dat het Grieks voor ‘zonde’ gebruikt is ‘onachtzaamheid’ (Gr. *parakoé*). In het klassieke Grieks heeft *parakoé* de

betekenis ‘iets verkeerd of onjuist horen’.² In de nieuwtestamentische passages waar het woord gebruikt wordt, verwijst het woord naar ongehoorzaamheid als gevolg van onachtzaamheid (Rm5:19; 2Ko10:6).

We zouden dit als volgt met Karl Barth kunnen uitdrukken:³ De luilak en lummelaar doen ook iets. Wat zij doen is zelfs belangrijk en intensief. Het enige punt is dat het niet overeenkomt met de goddelijke richting, maar daar vreemd en in strijd mee is. Zonde is zo niet alleen het verkeerde doen, maar ook het goede nalaten en de verantwoordelijkheid daarvan van zich afschuiven.⁴ Het duidelijkste voorbeeld hiervan is Hb2:2-3: ‘Want indien het woord, door bemiddeling van engelen gesproken, van kracht is gebleken, en elke overtreding en ongehoorzaamheid rechtmatige vergelding heeft ontvangen, hoe zullen wij dan ontkomen, indien wij geen ernst maken met zulk een heil, dat allereerst verkondigd is door de Heer, en door hen, die het gehoord hebben, op betrouwbare wijze ons is overgeleverd.’

Daarnaast kunnen we hier ook nog wijzen op het Griekse *parakouó* dat gebruikt wordt in de betekenis van ‘weigeren te luisteren’ (Mt18:17), ‘negeren’ (Mc5:36).

3.2 Begrippen die gebruikt worden voor het karakter van de zonde

3.2.1 Misstappen (חַטָּאָה, ἁμαρτανω)

Het Hebreeuwse חַטָּאָה/*chātā*’ en het Griekse ἁμαρτανω/*hamartanō* worden het meest gebruikt om het karakter van de zonde te beschrijven. ἁμαρτανω vinden we hoofdzakelijk in Lucas, Romeinen, Hebreeën en 1 Johannes.⁵ *Chátá*’ vinden we daarbij meer dan 600 keer in de Bijbel en wordt door de Septuaginta vertaald met 23 verschillende woorden, waarbij *harmartanó* het meest gebruikt wordt.⁶ Beide woorden dragen de betekenis van ‘het doel missen’. We kunnen hierbij denken aan een boogschutter die zijn pijl naast het doel schiet. Deze betekenis komt duidelijk naar voren in Re20:16: ‘Van al dit krijgsvolk waren zevenhonderd uitgelezen mannen linkshandig, en ieder van hen slingerde met een steen tot op een haar, *zonder te missen*.’ en Sp19:2: ‘Zonder

2 G. Abbott-Smith, *A Manual Greek Lexicon of the New Testament*, (Edinburg:T&T Clark, 1937), 341.

3 Karl Barth, *Church Dogmatics* (Edinburgh: T&T Clark, 1958), IV.2:404.

4 Hendrik Berkhof, *Christelijk Geloof: Een inleiding tot de geloofsleer*, 7de ed. (Nijkerk: Callenbach, 1993), 192.

5 I.H. Marshall, “Sins” and “Sin”, *Bibliotheca Sacra* 159 (jan-mrt. 2002): 5.

6 Erickson, *Christian Theology*, 586.

verstand deugt zelfs ijver niet, wie haastig is met zijn voeten, begaat een *misstap*' (vgl. Rm7:15-20).⁷

In de Bijbel wordt echter duidelijk dat *chátá'* niet enkel de betekenis van 'misstap' in zich draagt, maar ook de betekenis van bewuste misstap waarmee de persoon ten volste mee instemt.⁸ De zondaar is verantwoordelijk voor zijn misstap. Hij is een *hamartólos*; een misdadiger (Mt26:45; 27:4; Mc14:41; Lc24:7). In het woord komt ook naar voren dat er iets is dat 'in tegenstelling tot God of tot Gods woord staat' (vgl. Gn4:7). Zo wordt het ook gebruikt voor een inbreuk tegen de reinheid van de tabernakel (Lv16:30) en heeft het woord eveneens een sterk rituele betekenis: de mens die een levenswandel leidt die in tegenstelling zijn met Gods maatstaf (Lc6:32-34; 15:7,10). Vanuit dat perspectief moet ook de betekenis 'tollenaar en zondaar' gezien worden, waarmee de theologen in Christus' tijd wezen op de mensen die niet wandelden volgens de wetten die zij vanuit Gods Woord dachten te hebben opgesteld (Mt9:11-13; 11:19; Mc2:15-17; Lc5:30; 7:34; 15:1-2).⁹

Bij deze misstap moeten we zowel aan een zonde tegenover God als aan een zonde tegenover de medemens denken. Beide aspecten hangen nauw met elkaar samen.¹⁰ Davids uitspraak in Ps51:4: 'Tegen U, U alleen, heb ik gezondigd', is zodoende niet volledig, David had namelijk ook gezondigd tegenover zijn medemens Uria (vgl. Mt6:14; 18:15,21; Lc15:18,21). Een zonde tegen de medemens is altijd ook een zonde tegenover God, omdat men door zijn zonde ook ongehoorzaam is geweest aan Gods wil. Eveneens is het verachten van het eigen lichaam een zonde tegenover God (1Ko3:16-17; 6:18).

3.2.2 Onrechtvaardigheid, goddeloosheid en wetteloosheid (ἠὲ, ἀσεβῶ, ἀδικῶ, ἀνομός)

Een vaak gebruik woord is het Griekse *asebeó*. Dit is de negatieve vorm van *sebó* dat 'aanbidden' of 'vereren' betekent. Het wordt steeds gevonden in het Nieuwe Testament gebruikt in de medium-vorm en kan het beste vertaald worden met 'oneerbiedigheid' of 'goddeloosheid'. Daardoor staat het gelijk met de Griekse woorden *adikeó*, *adikia* en *adikos*

7 Vgl. W. Günther, 'Sin,' in: *The New International Dictionary of New Testament Theology*, red. C. Brown, Vol.III, (Grand Rapids:Zondervan, 1978), 577.

8 C.R. Smith, *The Bible Doctrine of Sin and of the Ways of God with Sinners*, (London:Epworth, 1953), 16.

9 J. Jeremias, *New Testament Theology* (London: SCM, 1971), 108–113; Michael J. Wilkins, "Sinner", in *Dictionary of Jesus and the Gospels*, bewerkt door Joel B. Green, Scot McKnight, en I. Howard Marshall (Downers Grove: InterVarsity, 1992), 757–760.

10 Gerhard von Rad, *Old Testament Theology* (Peabody: Prince, 2005), 1:266.

die vooral wijzen op de afwezigheid van gerechtigheid: ‘Of weet gij niet, dat *onrechtvaardigen* het Koninkrijk Gods niet beërven zullen?’ (1Ko6:9) en ‘Want wie *onrecht doet*, zal zijn *onrecht* terugontvangen, en er is geen aanzien des persoons’ (Ko3:25). In het klassieke Grieks wordt *adikia* niet duidelijk gedefinieerd en heeft het woord een spectrum aan betekenissen.¹¹ Het adjectief *adikos* kan ‘verkeerd’ of ‘onbruikbaar’ betekenen en komt vooral voor in een wettelijke context waarin gewezen wordt op het negeren van één van de plichten aan de goden. In de Septuaginta wordt deze woorden gebruikt als vertaling van zo’n 24 woorden Hebreeuwse woorden waarvan *’áwal* het meest overeenkomt en een sterk ethische waarde heeft: ‘Gij zult bij het rechtspreken *geen onrecht doen*; gij zult de arme niet begunstigen en de aanzienlijke niet voortrekken: op rechtvaardige wijze zult gij uw naaste berechten’ (Lv19:15; vgl. Gn4:13; Ex20:5; Lv19:35). Het is zodoende een zwaar woord tegen alles wat gezonde rechtsorde is.

Een term die eveneens bij deze groep thuishoort is het Griekse *anomia* (bet. ‘wetteloosheid’) dat een paar keer gebruikt wordt in het Nieuwe Testament en de ontkennde betekenis draagt van *nomia* (bet. ‘wet’).¹² Soms wordt *anomia* gebruikt als aanduiding van de heidenen die niet de Joodse wet hebben ontvangen (Hd2:23; Rm2:12; 1Ko9:21). De meeste keren wordt de term echter gebruikt voor zowel de Joodse- als heidense overtreders van de wet. Zo zegt Petrus over de oudtestamentische Lot: ‘deze rechtvaardige heeft, onder hen wonende, dag aan dag zijn rechtvaardige ziel gekweld door het zien en horen van hun *tegen alle wet ingaande werken*’ (2Pt2:8; vgl. 2Ts2:8; 1Tm1:9). Mattheüs laat in zijn evangelie *anomia* vier keer door de Heer Jezus gebruikt worden (Mt7:23; 13:41; 23:28; 24:12). Iedere keer wijst de Heer daarbij naar de universele wet en op het komende oordeel bij de wederkomst van de Christus. Diverse andere passages in het Nieuwe Testament spreken over de wil van Gods wet in de bredere betekenis van ‘universele wet’ en verbinden daarbij eveneens de wederkomst van Christus (2Ts2:1-12; 1Jh3:2,4). Smith wijst er daarom op dat overal daar waar *anomia* gebruikt wordt, het concept van wet en oordeel eveneens aanwezig is en er door het concept van de wet verwezen wordt naar de universele wet Gods.¹³

11 W. Günther, ‘Sin,’ in: *The New International Dictionary of New Testament Theology*, red. C. Brown, Vol.III, (Grand Rapids:Zondervan, 1978), 573.

12 I.H. Marshall, *The Epistles of John*, (Grand Rapids:Eerdmans, 1978), 176-177; W. Gutbrod, ‘ἀνομία,’ in: *Theological Dictionary of the New Testament*, red. G. Kittel en G. Friedrich, Vol.IV, (Grand Rapids:Eerdmans, 1967), 1085-1087; M. Limbeck, ‘ἀνομία, ἀνομος, ἀνομος,’ in: *Exegetical Dictionary of the New Testament*, red. H. Balz en G. Schneider, Vol.I, (Grand Rapids:Eerdmans, 1990), 106.

13 C.R. Smith, *The Bible Doctrine of Sin and of the Ways of God with Sinners*, (London:Epworth, 1953), 145.

3.2.3 Overtreding (עָבַר, παραβαίνω)

Het Hebreeuwse *‘avar* komt meer dan 600 keer voor in het Oude Testament en betekent letterlijk: ‘elkaar kruisen’ of ‘doorgaan’ (Dt17:2; 26:13; Jr34:18; Dn9:11; Hs6:7; 8:1). De Septuaginta vertaald dit woord het meest met het Griekse *parabainó* (Mt15:2-3). Soms verwijst dit woord naar de overtreding van een ‘bijzonder’ gebod, zoals bijvoorbeeld in de geschiedenis van Adam en Eva naar het eten van de verboden vrucht (Rm5:14; 1Tm2:14).¹⁴ De meeste keren wordt het woord echter gebruikt als verwijzing naar de overtreding van de Joodse wet (Rm2:23,25,27; Gl3:19; Hb2:2; 9:15).¹⁵

3.2.4 Rebellie (מָרָד, מְרֹד, מָרָה, פָּשַׁע, פְּשָׁע, απειθεια, αφιστημι, αποστασια)

Het Hebreeuwse *pásha‘* en *pesha‘* en een aantal andere oudtestamentische woorden voor ‘zonde’ dragen de connotatie van rebellie. Het staat gelijk met opstand van een lagere tegen een hogere: ‘Aldus werden de Israëlieten van Davids huis *afvallig* tot op de huidige dag’ (1Kn12:19; 2Kn1:1; 3:5-22; vgl. Sp28:2,24; Js1:2; Ez2:3). De oudtestamentische profeten gebruikten de uitdrukking *pásha‘* en *pesha‘* om de rebellie van Israël tegen Gods verbond te beschrijven (Js1:2,28; 46:8; 66:24; Jr2:8; Hs7:13; 8:1; Am1-2; Mi1:5-13).¹⁶ Andere woorden die deze betekenis dragen zijn het Hebreeuwse *márah* (Js1:20), *márad* (Ez2:3) en *sárar* (Dt21:18; Ps78:8). Het Griekse woord dat hier equivalent aan is, is *apeitheia* (Lc1:17; Rm1:30; 2Tm3:2; Hb3:18; 4:6; 11:31; 1Pt3:20) dat ook gebruikt wordt om te verwijzen naar de rebellie tegenover de ouders. In Ef2:2 en 5:6 lezen we zelfs over de ‘zonen van de rebellie’. De meeste keren heeft het woord in het Nieuwe Testament de betekenis van ongehoorzaamheid (Jh3:36; Hd14:2; 19:9; 1Pt2:8; 3:1; 4:17). Zo wordt het verwerpen of negeren van het evangelie aangeduid als ongehoorzaamheid. Twee andere woorden die in het Nieuwe Testament gebruikt worden voor rebellie zijn *afistémi* (1Tm4:1; Hb3:12) en *apostasia* (Hd21:21; 2Ts2:3).

14 C.R. Smith, *The Bible Doctrine of Sin and of the Ways of God with Sinners*, (London:Epworth, 1953), 145.

15 J. Schneider, ‘παραβαίνω κ.τ.λ.’, in: *Theological Dictionary of the New Testament*, red. G. Kittel en G. Friedrich, Vol.V, (Grand Rapids:Eerdmans, 1967), 736-742; W. Günther, ‘παραβάσις,’ in: *New International Dictionary of New Testament Theology*, red. C. Brown, Vol.III, (Grand Rapids:Zondervan, 1986), 583-585; M. Wolter, ‘παραβάσις,’ in: *Exegetical Dictionary of the New Testament*, red. H. Balz en G. Schneider, Vol.III, (Grand Rapids:Eerdmans, 1993), 14-15.

16 Donald R. Sunukjian, “Amos”, in *Das Alte Testament. Erklärt und Ausgelegt*, bewerkt door John F. Walvoord en Roy B. Zuck, vol. 3 (Holzgerlingen: Hänssler, 2000), 513.

3.2.5 Verdorvenheid (עָרָה, עֲוֹה)

De grondbetekenis van het Hebreeuwse 'áwáh is 'buigen' en 'draaien'. We zien deze betekenis in Jesaja 21:3: 'Daarom zijn mijn heupen een en al siddering, weeën grijpen mij aan als de weeën ener barende; ik *krimp ineen* bij het horen; ik ben verschrikt bij het zien' In Spreuken 12:8 wordt daarbij deze grondbetekenis verbonden met de geestelijke betekenis: 'Naar de mate van zijn verstand wordt een man *geprezen*, maar een verkeerde van hart komt in verachting' Het zelfstandig naamwoord van 'áwáh spreekt in zulk een context over verwoesting (Ps79:1; Js17:1; Jr26:18; Mi1:6; 3:12) en vervorming (Js19:14). Het woord 'áráh draagt daarbij evenals áwáh de indruk van straf en oordeel (vgl. Gn4:13; Hs5:5; 14:1).

3.2.6 Gruwel (עֲוֹה, שִׁקוּץ)

De vertaling 'gruwel' is meestal een vertaling van het Hebreeuwse woord *shiqqûts* of *to'éváh*. Beide woorden beschrijven een handeling die zich duidelijk tegen God keert. Hierbij kunnen we bijvoorbeeld denken aan afgodendienst (Dt7:25-26), homoseksualiteit (Lv18:22; 20:13), het dragen van kleren van het andere geslacht (Dt22:5), het offeren van zonen en dochters (Dt12:31) het bevleken van dieren (Dt17:1) en toverij (Dt18:9-12). God walgt van zulke daden.

4 | Degradaties in de zonde

Algemeen gesteld kunnen we zeggen dat alle zonde onrechtvaardig zijn. Welke zonde men ook gedaan heeft, allen zorgen ze ervoor dat er een kloof is tussen God en de mens. Toch zien we vanuit het Oude Testament reeds dat er zonden die bewust en regelmatig gedaan worden erger zijn dan zonden die onbewust en eenmalig gebeurden. ‘Spreek tot de Israëlieten: Wanneer iemand zonder opzet zondigt in een van de dingen die de Here verboden heeft te doen, en een daarvan doet, dan zal, indien de gezalfde priester zonde gedaan en daardoor het volk in schuld gebracht heeft, hij voor de zonde die hij begaan heeft, een jonge, gave stier de Here tot een zondoffer brengen’ (Lv4:2-3; vgl. Lv4:13,22; 5:17). We lezen echter over de bewuste zonden: ‘Maar wie iets met voorbedachten rade doet, hetzij geboren Israëliet, hetzij vreemdeling, die zal een lasteraar van de Here zijn, die zal uit zijn volk worden uitgeroeid, want hij heeft het woord des Heren veracht en zijn gebod geschonden; die zal zeker uitgeroeid worden, zijn ongerechtigheid is op hem’ (Nm15:30-31).

Ook het Nieuwe Testament toont dat sommige zonden zwaarder zijn dan andere zonden. Daarbij wordt dan vooral gelet op de schade die deze zonden veroorzaken. Zo sprak de Heer Jezus tegen Pilatus: ‘die Mij aan u heeft overgeleverd heeft een groter zonde begaan’ (Jh19:11) en toont de Here God aan de profeet Ezechiël drie zondige toestanden waarvan de volgende steeds groter is dan de vorige (Ez8:6,13,15; vgl. Mt5:19).

Uiteraard moeten we hierbij voorzichtig zijn om twee zonde-categorieën te maken waarin we aan de ene kant zonden noemen die onvergefelijk zijn en aan de andere kant zonden die vergefelijk zijn. In de Rooms-Katholieke leer kunnen de vergefelijke zonden vergeven worden door het dragen van een straf in dit leven of door het gelouterd worden in het vagevuur, terwijl de onvergefelijke zonden voor eeuwig onvergefelijk zijn en ons uitsluiten van het Koninkrijk Gods.¹ Bij deze laatste categorie wordt dan vooral gedacht aan hoogmoed, begeerte, hartstocht, jaloersheid, gierigheid, woede en luiheid (vgl. Sp6:16). Gelukkig mogen we echter lezen dat de gelovigen in Korinthe vergeving hadden ontvangen van deze zonden en deel hadden gekregen aan het Koninkrijk Gods: ‘Of weet gij niet, dat onrechtvaardigen het Koninkrijk Gods niet beërven zullen?

1 Wane Grudem, *Systematic Theology: An Introduction to Biblical Doctrine* (Grand Rapids: Zondervan, 2000), 503.

Dwaalt niet! Hoereerders, afgodendienaars, overspelers, schandjongens, knapenschenders, dieven, geldgierigen, dronkaards, lasteraars of oplichters zullen het Koninkrijk Gods niet beerven. En sommigen uwer zijn dat geweest. Maar gij hebt u laten afwassen, maar gij zijt geheiligd, maar gij zijt gerechtvaardigd door de naam van de Here Jezus Christus en door de Geest van onze God' (1Ko6:9-11).

Concluderend kunnen we echter stellen dat de gelovigen bepaalde zonden bij hun medegelovigen moeten afkeuren en hen vermanen om deze zonden te verwijderen uit hun leven (Gl6), terwijl andere zonden direct verwijderd moeten worden uit de gemeente (1Ko5). Indien een christen zondigt moet hij beseffen dat zijn relatie met God op dat moment schade lijdt. Hij verliest daarbij niet zijn positie in Christus (Rm8:1), maar wel zijn relatie met de Vader, de Geest en de Zoon (Js59:1-2; Ef4:30; 1Jh3:21). Hij houdt zijn rechtvaardigheid voor God, maar verliest wel zijn heiligheid (Op3:19).

4.1 De zondigheid van alle mensen

Het is niet moeilijk gelovigen vanuit Gods Woord of vanuit hun eigen levenswandel ervan te overtuigen dat zij zondigen. In Romeinen 3:9-18 zegt Paulus dat alle mensen verdoemt zijn, omdat ze gezondigd hebben. Dit geldt zodoende voor alle mensen (Rm3:9). Dat betekent echter niet dat God niet let op onze verantwoordelijkheid die Hij ons gegeven heeft. Zodoende wordt de zonde van de hogepriester Kajafas groter genoemd als de zonde van Pilatus (Jh19:11). Kajafas had namelijk meer kennis van Gods wet als Pilatus.

Ook het Oude Testament maakt een duidelijk verschil tussen actieve en passieve zonden, voor passieve zonden bestond namelijk nog vergeving door middel van een offer (Lv4:2), maar voor actieve zonden was dit niet het geval. Voor deze zonden zijn we dan ook zelf verantwoordelijk, en niet onze medemensen of kinderen (Ez18:20). Wel kunnen onze medemensen het medeslachtoffer worden van onze zonden (Nm16:32). Onze persoonlijke zonden kunnen echter vergeven worden, door het offer van de Heer Jezus (Ef1:7). Dit betekent dan ook voor een gelovige, zijn herstel in Gods familie (1Jh1:9).

4.2 De macht van de zonde

Het is mogelijk de macht van de zonde te vergelijken met de manier waarop een stam in India apen vangt. Ze leggen een handvol rijst in een

uitgeholde kokosnoot die ze op een staak vastzetten. De aap pakt een vuistvol rijst en krijgt door de gebalde vuist zijn hand niet meer uit de kokosnoot. Hij wil de rijst niet loslaten en houdt zichzelf gevangen. De aap kent het alternatief: de rijst loslaten en vrij zijn. Toch kiest hij voor de zekerheid van de rijst boven de vrijheid, waar mogelijk geen rijst is.

5 | Gevolgen van de zonde

Zonde is een kwalijke zaak die een grote verreikende en langdurige schade met zich meebrengt. De impact die zonde op ons eigen leven en onze relatie met God en de medemens heeft is enorm. Sommige van die gevolgen noemen we ‘natuurlijke consequenties’, omdat ze als een wetmatigheid voorkomen en een automatisch gevolg vormen van de oorzaak. Andere gevolgen zijn specifiek en afkomstig van God die de mens straft voor zijn zonden.

Karl Barth verdeelt de gevolgen van de zonde in vier groepen:¹ (1) Gevolgen tussen de mens en God; (2) gevolgen voor de mensen rondom ons; (3) gelovigen voor de mens zelf; en (4) gevolgen in relatie met de tijdelijkheid van de mens.

5.1 Gevolgen tussen de mens en God

De zonde veroorzaakte een onmiddellijke verandering in de relatie die Adam en Eva met God hadden. God is als het ware allergisch tegenover zonde.² Zonde in relatie tot God mogen we dan ook niet onderschatten. Wie telkens denkt als hij in dezelfde zonde valt: ‘God begrijpt het wel. De God die ik aanbid zit daar niet zo over in’, beliegt zichzelf en leeft met een vals godsbeeld. God is geen half demente man met haar uit zijn oren en tranende ogen. Hij is geen oom die naar ons knipoogt als we weer eens onderuit gaan.³ God haat zonde en Hij haat degenen die zonde doet: ‘Jahweh beproeft de rechtvaardige, maar zijn ziel haat de goddeloze en wie geweld liefheeft’ (Ps11:5; vgl. Jr8:12; Hs9:15). Doordat de mens zondigt rebelleert hij tegen God en verbreekt hij van zijn kant de relatie. Millard Erickson geeft een treffende voorbeeld hiervan:⁴

‘De situatie lijkt op onze reactie tegenover de politie. Als je je houdt aan de wet maakt het je niets uit of er een agent aanwezig is. We hebben eerder een goed comfortabel gevoel als we een politiewagen zien. Het geeft ons het besef van veiligheid te weten dat er bescherming in de buurt is die overtreders van de

1 Karl Barth, *Church Dogmatics* (Edinburgh: T&T Clark, 1958), 409.

2 Charles R. Smith, *The Bible Doctrine of Sin and of the Ways of God with Sinners* (London: Epworth, 1953), 312.

3 M. Buchanan, *Jouw God is te veilig* (Vaassen:Medema, 2006), 39.

4 Millard J. Erickson, *Christian Theology*, 2de ed. (Grand Rapids: Baker Academic, 1998), 621.

wet gevangen neemt. Als we echter beseffen dat wij zelf de wet overtreden is onze gezindheid volledig anders. We worden zenuwachtig op het ogenblik dat we een politiepatrouille met blauwe lichten aan in onze autospiegel zien.'

Zonde schept op die wijze vijandschap tussen de mens en God. 'Onze eigen wil staat vijandig tegenover God, want hij onderwerpt zich niet aan zijn wet en is daar ook niet toe in staat' (Rm8:5).

Door de zonde staat de mens schuldig tegenover God. God moet de zondaar veroordelen en straffen. Dat gebeurt na onze dood (Op20:10), maar kan ook al gebeuren tijdens ons leven op aarde. Een voorbeeld hiervan zien we het oordeel over de generatie die leefde in de tijd van zondvloed (Gn6) of in het oordeel dat God over Sodom en Gomorra liet komen (Gn19). In het Oude Testament komt het meerdere keren voor dat God op die wijze de zondaren al tijdens hun leven op aarde straft. In het Nieuwe Testament vinden we het voorbeeld Ananias en Saffira en vernemen we in de brieven dat sommigen ziek zijn of stierven door zonde (Hd5:1-10; 1Ko11:30; Jk5:14-16; 1Jh5:16). Tegelijk valt het op dat de gemeente zondaren uit hun midden weg doen (Mt18:17; 1Ko5).

Telkens dient het oordeel over de zondaar ook als een waarschuwing voor anderen. Jeremia roept het zondige Jeruzalem, dat zich vastklampt aan de gedachte dat de tempel in hun midden elk oordeel afweert, op om te zien naar het oordeel over Silo (Jr7:12-14).

5.2 Gevolgen voor onze medemens

Zonde vormt een wig tussen mensen onderling. Het is een van de meest gebruikte tactieken van het kwaad om christenen door zonden uiteen te scheuren. Het kwaad probeert wonden vanuit het verleden open te houden en wekt door herinneringen schadelijke emoties op zoals bitterheid, droefheid en moedeloosheid. Tegelijk zorgt de zonde dat christenen tegenover elkaar komen te staan.

We benijden elkaar vanwege het werk, de partner, het salaris of het bezit. Zonde geeft ons het gevoel dat we de verliezers en zij de winnaar zijn. 'Vanwaar al die strijd en al die conflicten in uw midden? Vloeien ze hier niet uit voort: uit uw hartstochten, die in alle delen van uw lichaam strijd voeren? U verlangt naar iets en krijgt het niet. U benijdt anderen en bijvert u om dingen te bemachtigen en kunt ze niet krijgen. U maakt ruzie en voert strijd, maar u krijgt niet, omdat u niet bidt' (Jk4:1-2).

Deze gezindheid staat haaks op de gezindheid die Christus kenmerkte en waartoe de apostel Paulus de gelovigen oproept: 'Doe niets uit eigenbelang of eigendunk, maar laat in nederigheid de een de ander voortreffelijker achten dan zichzelf. Laat eenieder niet alleen oog hebben voor wat van hemzelf is, maar laat eenieder ook oog hebben voor wat van anderen is. Laat daarom die gezindheid in u zijn die ook in Christus Jezus was, Die, hoewel Hij in de gestalte van God was, het niet als roof beschouwd heeft aan God gelijk te zijn, maar Zichzelf ontledigd heeft door de gestalte van een slaaf aan te nemen en aan de mensen gelijk te worden' (Fp2:3-7).

5.3 Gevolgen voor de mens zelf

Zonde heeft gevolgen voor de zondaar. Hoewel het oordeel pas na zijn dood wordt geveld, komt het dikwijls voor dat de zonde een negatief effect heeft op het welzijn en de gezondheid van de persoon (Mt8:17; Jh5:14; 9:3). Paulus wijst op deze gevolgen van de zonde in ons leven: 'Dwaal niet: God laat niet met zich spotten, want wat de mens zaait, zal hij ook oogsten. Want wie in zijn eigen vlees zaait, zal uit het vlees verderf oogsten; maar wie in de Geest zaait, zal uit de Geest het eeuwige leven oogsten' (Gl6:7-8).

De zonde laat zijn bittere vruchten na in iemands leven. Een van die vruchten is verslaving. In het begin is de zonde een gewoonte en enkele tijd later een verslaving. Tegelijk leidt de ene zonde naar de andere zonde. Nadat Kaïn jaloers was, sloeg hij zijn broer Abel dood. Nadat David overspel pleegde met Batseba, misleidde en dode hij daarna haar man Uriël.

Een andere vrucht die zonde ons geeft is rusteloosheid. Psychologen zijn zich er bijvoorbeeld al langer van bewust dat haat en vijandelijkheid het fysieke welzijn aantast. Woede verbittert het hart de hele dag. Tijdens het gebed beheerst ze onze gedachten en baart ze wrok. 's Nachts geeft ze verwarring en hevige emoties die ons zo meesleuren dat we niet meer helder kunnen nadenken. Het kwaad gebruikt de fantasie om de gelovige te verleiden en te vullen met onreine gedachten en beelden. De gedachten van een verbitterd mens zijn giftig addergebroed dat het hart van een mens opvreet. Tegelijk weigeren we ons te verzoenen met de ander. Het zou toch een schande zijn en ertoe bijdragen hij of zij weer terugvalt in de vroegere zonde.

Het uiteindelijke lot van de mens is dan ook de dood die door de zonde wordt veroorzaakt (Rm6:23; Gn2:17). Gelovigen voelen iets hiervan doordat ze na een zonde geen verlangen hebben om God te ontmoeten of in zijn Woord te lezen (vgl. 1Jh1:3,6-7; 3:19-22). Het erge aan de zonde is dat de mens telkens voor anderen zijn zonde probeert te verbergen of te verloochenen. Adams eerste reactie was het om zijn eigen verantwoordelijkheid ongenoemd te laten en te verwijzen naar de vrouw die God hem had geschonken (Gn3:12). De vrouw volgde haar man in dat voorbeeld en gaf de schuld aan de slang (vs13). Alles probeerde de eerste mensen om de eigen kwaliteiten onbesmet te laten.

6 | De bron van de zonde

In de Bijbel is veelvuldig sprake van zonde. Hierdoor stelt zich automatisch de vraag naar de bron van alle zonde. Waar komt de zonde vandaan? Waar ontspringt ze? Theologen gaven verschillende antwoorden op die vraag.

6.1 De menselijk-biologische natuur

Frederick Tennant stelt dat de zonde haar bron heeft in de onze menselijk-biologische natuur. Doordat dieren evolueerden en zich ontwikkelden tot mensen, dragen ze een deel van de oude dierlijke instincten met zich mee.¹ Zonde is geen nieuwigheid, maar het overblijfsel of misbruik van gewoontes en neigingen die aanwezig zijn in de biologische natuur van de mens zijn dierlijke voorouders. Deze gewoontes en neigingen zijn van nature niet zondig. Het zijn belangrijke elementen om ervoor te zorgen dat het mens-soort ontstond en kon overleven. Beter is het dan ook te spreken over natuurlijke instinctieve impulsen in plaats van over zonde en kwaad.

Friedrich Schleiermacher en Aurelius Augustinus leggen minder nadruk op de evolutie van dier tot mens, maar staan wel in lijn met deze gedachte omdat ze de zonde zien als een strijd van tussen de lagere biologische natuur van de mens en de hogere geestelijke werkelijkheid.² God schiep de mens als zodanig met deze impulsen. De Bijbel toont echter dat we geen slaven ervan mogen zijn. Door Gods Thora worden ze onder het gezag van de Schepper geplaatst. God wil dat mensen vrij zijn en willig ervoor kiezen om deze neigingen positief te controleren. Hierdoor groeit de mens en krijgt hij een besef van moraliteit.³

Critici van deze visie wijzen erop dat dit model geen recht doet aan de historische waarheid van het scheppingsverhaal en de zondeval in Gn1-3.

1 Frederick R. Tennant, *The Origin and Propagation of Sin* (Charleston: BiblioBazaar, 2010), 86.

2 Augustinus, *Belijdenissen 2*; Friedrich Schleiermacher, *The Christian Faith*, 2de ed. (New York: Harper & Row, 2008), 271-273.

3 Tennant, *The Origin and Propagation of Sin*, 90.

6.2 Het verlangen naar oneindigheid

Volgens Reinhold Niebuhr is de bron van de zonde te vinden in het menselijke verlangen naar oneindigheid.⁴ Door hoogmoed en eigenwijsheid kiest de mens ervoor om de grenzen die hem vanuit de scheppingsorde zijn opgelegd te overschrijden.⁵ Dit uit zich in rebellie tegenover God en de naaste, zoals dat ook het geval was bij Adam en Eva in het paradijs (Gn3:5; vgl. Js14:12-15). De mens begeeft zich buiten de grenzen die God hem heeft gegeven en plaatst zichzelf, of iets anders dat hijzelf belangrijk vindt, op Gods troon. Dit beeld komt meermaals terug in de evangelisatie-literatuur, zoals in de *vier geestelijke wetten* van Bill Bright.⁶

6.3 Een existentiële vervreemding

Volgens Paul Tillich vallen schepping en zondeval met elkaar samen.⁷ Hij schrijft:⁸ ‘De idee van een tijdsmoment waarop de mens en zijn natuur veranderde van goed naar kwaad is absurd. Het vindt geen basis in onze ondervinding of ontdekking.’ Elders schrijft hij:⁹ ‘De theologie moet helder en ondubbelzinnig de “zondeval” presenteren als een symbool voor de universele menselijke situatie en niet als het verhaal van een gebeurtenis dat als ‘er was eens’ plaatsvond.’

Kinderen die geboren worden komen vrij snel in een existentiële vervreemding terecht. Als ze opgroeien ontdekken ze dit doordat ze vrij zijn om verantwoordelijkheid te dragen of schuldig te daaraan te zijn.¹⁰ Op dat ogenblik staat de mens voor een keuze om te kiezen tussen goed en kwaad.

6.4 Een economische worsteling

Volgens James Core is zonde niet primair een religieuze onreinheid, maar het verdrukken van de arme in sociaal, politiek en economisch

4 Reinhold Niebuhr, *The Nature and Destiny of Man: Human Destiny*, vol. 2, Gifford Lectures 1939 (New York: Charles Scribner's Sons, 1949), 182.

5 Ibid., 2:186–207.

6 Bill Bright, *Have You Heard of the Four Spiritual Laws?* (San Bernardino: Campus Crusade for Christ International, 1965), 9.

7 Paul Tillich, *Systematic Theology: Reason and revelation. Being and God*, vol. 1 (Chicago: University, 1951), 2:41.

8 Ibid., 1:2:40.

9 Ibid., 1:2:33.

10 Ibid., 1:2:44.

opzicht.¹¹ De bron van de zonde ligt daardoor in de zelfzucht die eigen is aan de mens.¹² Ondersteuning vindt deze gedachte bij de profeet Amos:

‘Omdat u de arme vertrappt en van hem een heffing op koren neemt, daarom hebt u huizen van gehouwen steen kunnen bouwen, maar u zult er niet in wonen; begerenswaardige wijngaarden hebt u kunnen planten, maar u zult de wijn ervan niet drinken. Want Ik weet dat uw overtredingen veel zijn, en uw zonden talrijk: u drijft de rechtvaardige in het nauw, u neemt zwijggeld aan, u duwt armen in de poort opzij’ (5:11-12).

6.5 Individualisme

Een andere optie is om de bron van zonde te zoeken in het individualisme waartoe mensen neigen.¹³ Zonde betekent dan het negeren of misbruiken van de medemens. Wie zich hieraan schuldig maakt ziet enkel zichzelf en denkt egocentrisch. Hij of zij worstelt tegen God en anderen in plaats van te kiezen voor een samenwerking.

Critici wijzen erop dat deze definitie te kortzichtig is. Mensen zondigen niet alleen doordat ze enkel op zichzelf gericht zijn. In de geschiedenis zijn er diverse voorbeelden te vinden van personen die zondigen omdat ze anderen meer liefhebben dan God of hun leven geven voor een zaak die tegengesteld is aan Gods wil.

6.6 Zondeval

Traditioneel zien joden en christenen de zondeval als bron van de zonde. Meerdere apocalyptische werken becommentarieren uitvoerig de relatie tussen Adams zonde en de universele dood die daarop volgde.¹⁴ De zondeval heeft duidelijke veranderingen achtergelaten bij de mensen. Uit een leven zonder dood werd een leven met de dood, uit de schaamte voor de naaktheid werd de culturele bekleding, uit de harmonische relatie tussen mens en dier werd een verstoorde relatie tussen mens en dier. En wat nog het meest belangrijk was: aan de intieme relatie tussen de

11 James H. Cone, “Christian Faith and Political Praxis”, in *The Challenge of Liberation Theology*, door Brain Mahan en L. Dale Richesin (Maryknoll: Orbis, 1981), 57.

12 Gustavo Gutierrez, *A Theology of Liberation* (Maryknoll: Orbis, 1973), 35.

13 Augustus H. Strong, *Systematic Theology* (Westwood: Revell, 1907), 567.

14 [Anoniem], *4 Ezra*, 120AD, 3:4-11,20-26; 4:26-32; Baruch (Pseudepigrapha), *2 Baruch: Syrische Apocalyps*, 120vC, 17:1-33; Baruch (Pseudepigrapha), *3 Baruch*, z.d., 4:16; Vgl. Alexander John MacLagan Wedderburn, “The Theological Structure of Romans V.12”, *New Testament Studies* 19, nr. 3 (1973): 340-341.

mensheid en God komt er een einde. Nergens stelt de Bijbel dat God de oorzaak of bedenker van de zonde is. Zonde gaat haaks in tegen Gods wil en eigen karakter, 'maar ieder mens wordt verzocht, als hij door zijn eigen begeerte wordt meegesleurd en verlokt. Daarna, wanneer de begeerte bevrucht is, baart ze zonde, en wanneer de zonde volgroeid is, baart ze de dood' (Jk1:14-15). Elk mens is daardoor verantwoordelijk voor zijn eigen zonde (Ez18). Dat betekent niet dat de zonde boven God uitgaat. Hoewel zonde tegen de wil van God ingaat, betekent dat niet dat het buiten zijn wil om gebeurt.

Paulus erkent daarbij dat zijn eigen verlangens kiezen voor het kwade: 'Want ik weet dat in mij, dat is in mijn vlees, niets goeds woont. Immers, het willen is er bij mij wel, maar het goede teweegbrengen, dat vind ik niet' (Rm7:18; vgl. Gl5:16-24). Het vlees verwijst hierbij niet naar het menselijke lichaam, maar naar het menszijn in zijn totaliteit. Deze gegevens die wijzen op de totale slechtheid van de mens staan in spanning met andere teksten waarin God de mens oproept om het goed te doen (Mt6:20; 1Ts4:3).¹⁵ Dat wijst erop dat de mens van nature de mogelijkheid heeft om goede daden te doen, maar dat het hem vanuit zijn eigen verlangens niet lukt om dat te volbrengen.

¹⁵ Wane Grudem, *Systematic Theology: An Introduction to Biblical Doctrine* (Grand Rapids: Zondervan, 2000), 491.

7 | Totaliteit van de zonde

De Bijbel getuigt dat alle mensen zondaren zijn. Paulus vraagt aan de Romeinen: ‘Wat dan wel? Zijn wij voortreffelijker? Beslist niet! Wij hebben immers zojuist én Joden én Grieken beschuldigd dat zij allen onder de zonde zijn, zoals geschreven staat: “Er is niemand rechtvaardig, ook niet één, er is niemand die verstandig is, er is niemand die God zoekt. Allen zijn zij afdedwaald, samen zijn zij nutteloos geworden. Er is niemand die goeddoet, er is er zelfs niet één” (3:9-12; vgl. Ps14:3; 53:4; 140:3; Js59:7-8). Alle mensen hebben gezondigd. Jeremia zegt zodoende: ‘Arglistig is het hart, boven alles, ja, ongeneeslijk is het, wie zal het kennen?’ (Jr17:9).

Zelfs degenen die wij van nature goed noemen schieten in hun leven te kort en staan schuldig voor God (Rm3:23). In hoeverre is de zonde verbonden met ons menselijke bestaan? Is de mens van geboorte gedoemd om een zondaar te worden of heeft hij daarin een eigen verantwoordelijkheid?

7.1 De mens als totale zondaar

Theologen die stellen dat de mens van geboorte in wezen een zondaar is, ongeacht zijn verdere leven, wijzen op teksten die deze totale zondigheid van de mens lijken aan te tonen. Iedere persoon die probeert een leven te leiden naar Gods wil zal deze uitspraken van de Bijbel snel als waar ondervinden.

Als Nicodemus tot Christus komt, verneemt hij dat hij en elk ander mens daarvoor volledig opnieuw geboren moet worden: ‘Jezus antwoordde en zei tegen hem: Voorwaar, voorwaar, Ik zeg u: Als iemand niet opnieuw geboren wordt, kan hij het Koninkrijk van God niet zien’ (Jh3:3). Net als de oudtestamentische profeten wijst de Heer Jezus erop dat de mens in totaliteit moet veranderen om het koninkrijk binnen te gaan (vgl. Ps51:10; Jr31:33; Ez11:19). In geen andere godsdienst ligt er zoveel nadruk op het belang van de totale verandering van het menselijke hart.¹ Maar de vraag hierbij blijft of deze verandering een gevolg van de menselijke verantwoordelijkheid of dat het een gevolg is waarvoor de mens geen directe persoonlijke verantwoordelijkheid draagt.

¹ Millard J. Erickson, *Christian Theology*, 2de ed. (Grand Rapids: Baker Academic, 1998), 643.

7.2 De mens als gedeeltelijk zondig

Thomas van Aquino dacht dat de mens niet als geheel door de zondeval getroffen was, enkel een deel van de mens was geraakt. De menselijke wil was gevangen of verdorven, maar het menselijke intellectueel was dat niet. Thomas van Aquino baseerde zich voor deze gedachten voornamelijk op de filosoof Aristoteles (384-322v.Chr.).

De Bijbel kent dit onderscheid niet en beschrijft de hele persoon als zondig. Hij zondigt met zijn lichaam (Rm6:6,12; 7:24; 8:10,13), met zijn gedachten (Rm1:21; 2Ko3:14-15; 4:4) en met zijn gevoelens (Rm1:26-27; Gl5:24; 2Tm3:2-4). Zodoende is de mens een slaaf van zijn eigen wil die hunkert naar het dienen van de zonde (Rm6:17).

7.3 Aurelius Augustinus (354-430n.Chr.)

Aurelius Augustinus leerde dat door de zondeval van Adam de mens niet meer de keuze kon maken om het goede te doen.² Hoewel de mens nog steeds zijn vrije wil had, zou hij die enkel gebruiken om te kiezen voor het kwaad.³ Dit betekent dat de mens bewust ervoor kiest om te zondigen, hoewel hij beseft wat goed en kwaad is. Hij is geestelijk blind voor het evangelie (Rm1:18-23; 2Ko4:3-4). Tegelijk heeft in Adam elk mens gezondigd en staat hij of zij schuldig voor God.⁴

Als een mens goed doet, gebeurt dat enkel door Gods bijzondere onweerstaanbare genade die de persoon op dat ogenblik wordt geschonken en die hij gewillig toelaat. Enkel hierdoor is de mens in staat om te gehoorzamen aan Gods oproep.⁵ We zien een voorbeeld hiervan in Petrus die door Gods genade iets geopenbaard krijgt, wat hij normaal van zichzelf niet kon weten (Mt16:16-17).

7.4 Pelagius

Pelagius was een tijdgenoot van Augustinus. Hij riep de mensen op om te leven naar Gods wil en vond de nadruk van Augustinus op de absolute menselijke verdorvenheid en de gevolgen daarvan voor ons handelen, onterecht. Het leek hem dat een te grote nadruk op het 'niet kunnen' ertoe leidde dat veel christenen bleven volharden in de zonde en dus systematisch het initiatief om te leven naar Gods wil en geboden

2 Augustinus, *De Stad Gods* XXII.24.2; XIII.3,14.

3 Augustinus, *On Man's Perfection in Righteousness* 9; *Tegen twee brieven van de Pelagianen* 1.5; 3.24.

4 Augustinus, *On Marriage and Conspicence* 2.15.

5 Augustinus, *Aan Simplician - Verschillende vragen* I.2.13.

verzuimden.⁶ ‘Als een mens immers niet in staat is om het goede te kiezen, heeft het weinig nut zich in te zetten om Gods geboden te doen’, was zijn redenatie.

In zijn geloofsleer stelde Pelagius dat de mens wel in staat is om Gods wil te doen en het goede te kiezen. Gods wetten waren niet onhoudbaar. Ook de zondeval van Adam veranderde daar niets aan, maar gaf de mens wel een negatief voorbeeld.⁷ God kan de mens moeilijk verantwoordelijk stellen voor iets waarvan hij niet de mogelijkheid had om het te doen. De genade om het goede te kiezen en te doen is daardoor biologisch aanwezig in elk persoon. Juist hierdoor kan God een oproep doen aan de mens om Hem te gehoorzamen (Lv19:2; Mt5:48; Hb3:8).⁸

Dit gedachtegoed van Pelagius veroordeelde het concilie van Efeze in 431n.Chr. Ondanks deze veroordeling hield de gemeente in het algemeen vast aan de gedachte dat het heil een resultaat was van Gods en de mens zijn verantwoordelijkheid (*synergisme*). Dit synergisme veroordeelde het concilie in het Zuid-Franse Orange (529n.Chr.).

7.5 Jakob Arminius

De Nederlandse theoloog Jakob Arminius ging niet zover als Pelgus. Hij stelde dat elk mens van Adam zijn zondige natuur ontvangt en geen mens van nature als een rechtvaardige kan leven. Tegelijk wees Jakob Arminius er wel op dat de gelovige in Christus door God in staat wordt gesteld om een rechtvaardig leven te leiden. Doordat de mens weigert hieraan gehoor te schenken staat hij schuldig voor God. God oordeelt de gelovige zodoende niet voor de zondige natuur die hij ongevraagd van Adam ontving.⁹ Deze schuld is weggedaan door Christus. Wel roept God de mensheid op om een leven te leiden tot eer van Hem en beoordeeld hij elk mens daarop. Doordat God deze oproep tot de mensheid doet, blijkt dat de mens een eigen keuze kan maken om God te volgen (Js55:1; Mt11:28). Jakob Arminius benadrukt dat dit enkel mogelijk is doordat Gods genade voor de mens aan die oproep voorafgaat. De mensheid deelt zodoende de zondige natuur van Adam, maar de schuld daarvan is weggedaan door Christus.

6 Pelagius, *Brief aan Demetrius* 16-17.

7 Pelagius, *Demetrius* 8.17.

8 Pelagius, *Of the Possibility of Not Sinning* 2.

9 H. Orton Wiley, *Christian Theology* (Kansas City: Beacon Hill, 1958), 135.

7.6 Calvinisme

Het calvinisme stelt dat er een duidelijke relatie tussen Adams zonde en onze zonden bestaat. Door Adam is de zonde doorgedrongen tot alle mensen en staat iedereen van nature schuldig voor God. De mens is als het ware een geboren zondaar. Hij deelt de zondige natuur van Adam en draagt persoonlijk schuld daaraan.

Doordat Adam het verbond brak dat God met hem als eerst mens sloot, staat de hele mensheid schuldig voor God. Het calvinisme ziet Adam zodoende als een representant van de hele mensheid die uit hem voortkomt. Als ondersteuning van deze collectieve erfenis wijst het calvinisme op Christus die als representant van de 'tweede mensheid' de hele mensheid die met Hem verbonden is, rechtvaardig voor God plaatst (Rm5:12-21).¹⁰

¹⁰ Louis Berkhof, *Systematic Theology* (Grand Rapids: Eerdmans, 1953), 242–243.

8 | Adams zonde en wij

Wat is de exacte relatie tussen de zonde van de eerste mens Adam en onze hedendaagse zonde? In de kerkgeschiedenis is dit een van de belangrijkste vragen geweest als het om de verlorenheid en verlossing van de mens ging. Herman Bavinck noemt de vraag een van de moeilijkste in de christelijke dogmatiek.¹ In het debat hierover is het er in de geschiedenis fel en hard aan toe gegaan. Dit gedeelte probeert een overzicht te bieden van de verschillende standpunten hierover en deze te evalueren.

8.1 Historisch overzicht

8.1.1 Jodendom: wilsvrijheid, erfdoed en erfonheil

In het Oude Testament ontbreken begrippen als ‘zondeval’, ‘erfzonde’, ‘erfschuld’ of ‘erfdoed’. Zelfs het Bijbelboek Job, dat het kwaad duidelijk verbindt met de menselijke natuur, kent deze begrippen niet (vgl. 4:17; 14:4; 15:14-15; 25:4). In het jodendom is zonde telkens verbonden met een actieve daad en niet met een passieve toekenning.

Die grondhouding leidt in het jodendom ertoe dat de consensus ontbreekt over de vraag waardoor de eerste zondigheid en rampspoed op aarde voorkwam. Sommigen stellen dat dit door Adam gebeurde in Gn3, anderen denken dit gebeurde in Gn6 waar de engelen relaties aangaan (1 Henoeh) en weer anderen geloven dat dit gebeurde door de eigen wil (רָצוֹן) die God in elk mens schiep. Deze laatste mogelijkheid vindt de meeste aanhang in het hedendaagse jodendom:² ‘het graan van het slechte zaad is vanaf het begin in Adam gezaaid.’ Een eerste idee hiervan vinden we in Jezus Sirach: ‘Hijzelf heeft de mens in het begin gemaakt en hem de vrijheid gegeven zelf te beslissen’ (15:14). De רָצוֹן is een neutrale ‘koninklijke’ macht die zich *a posteriori* voedt vanuit iemands persoonlijke keuzen en vanuit die ‘ervaring’ tegelijk de persoon *a priori* motiveert. Door dit laatste verandert ze bij de zondaar uiteindelijk van een neutrale macht

1 Herman Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek* (Kampen: Kok, 1930), 3:78.

2 Samuel S. Cohen, “Original Sin”, *Hebrew Union College Annual*, nr. 21 (1948): 289; G.H. Cohen Stuart, *The struggle in man between good and evil: an inquiry into the origin of the Rabbinic concept of yešer hara*, Dissertatie (Kampen: Kok, 1984), 210, 289.

in een boze drift (*cor malignum*).³ De neiging tot het kwaad bestrijdt de gelovige zodoende door zich nauwgezet te houden aan Gods verordeningen. Gods Thora is daardoor het medicijn dat de יֵצֶר/*jētzet* ten goede verandert in een heilzame kracht.⁴ Dat dit een moeizaam gevecht is, blijkt uit de uitroep in *2 Henoch*: ‘Ik zag Adam en Eva samen met alle voorouders sinds het begin en ik zuchte en weende en sprak over het onheil van hun goddeloosheid: “Wee mij, vanwege mijn zwakheid en die van mijn voorvaderen! Ik overlegde in mijn hart en zei: “Gelukkig is de mens die niet geboren is, of de mens die geboren is maar niet voor Gods aangezicht zondigt’ (41:1-2).

Ondanks dat Adams zonde fatale gevolgen voor deze schepping had, toont deze uitspraak dat de vrije wil van de mens blijft bestaan.⁵ Een leer van een bepaalde ‘erfzonde’ kent het jodendom zodoende niet.⁶ Wel is er soms sprake van een ‘erfdood’ en ‘erfonheil’, omdat vanaf Adams zonde de dood autoriteit over deze wereld kreeg. Over dit van Adam geërfde onheil spreekt *4 Ezra* wanhopig: ‘O Adam, wat heb je gedaan! Toen je zondigde viel je niet enkel zelf, maar vielen ook wij, jouw nakomelingen!’ (7:118).⁷ De mens blijft vanaf Adams val de vrijheid behouden om te kiezen voor Gods toorn of voor Gods heerlijkheid. Elk mens zondigt daardoor enkel en alleen uit vrije wil. William Davies schrijft:⁸ ‘Er bestaat geen rede te veronderstellen dat Adam als schepsel veranderde door de zondeval, zodat hij aan zijn nakomelingen een verdorven natuur meegaf waarin de lusten en begeerten hoogtij vieren over rede en deugd, en de wil voor het goede verzwakt of volledig afwezig is.’ Voor het jodendom is het dan ook een gruwel als christen deze gewaarborgde vrijheid van de mens ontkennen. Niet Adam, maar elk mens brengt door zijn eigen zonde de dood over zich. Zijn zondaar-zijn staat slechts *indirect* in verband met dat van Adam.⁹

3 William D. Davies, *Paul and Rabbinic Judaism. Some rabbinic elements in Pauline theology* (London: SPCK, 1955), 21.

4 Babylonische Talmud, traktaat *Sanhedrin* 99b.

5 Marcel S.F. Kemp, *Het verscheurde beeld: de vraag naar lot, kwaad en lijden in de pastoraal-theologische theorievorming, benaderd vanuit het joodse denken over de mens als beeld Gods*, Dissertatie (Zoetermeer: Boekencentrum, 2002), 164; Gerhard Kittel, “εἰκόων: The Divine Likeness in Judaism”, in *Theological Dictionary of the New Testament*, vol. 2 (Grand Rapids: Eerdmans, 1964), 393.

6 Louis Jacobs, *A Jewish theology* (New Jersey: Behrman House, 1973), 145–146; Johannes Martinus Hasselaar, *Erfzonde en Vrijheid*, Dissertatie (’s-Gravenhage: Boekencentrum, 1953), 11.

7 Geza Vermes, “Genesis 1-3 in Post-Biblical Hebrew and Aramaic Literature before the Mishnah”, *Journal of Jewish studies* 43, nr. 2 (1992): 221–225.

8 Davies, *Paul and rabbinic Judaism*, 31.

9 Cohen, “Original Sin”, 296–297.

8.1.2 Vroege kerk: wilsvrijheid, erfdood en erfonheil

Aan het begin van de kerkgeschiedenis is er weinig aandacht voor een diepere uitwerking van de relatie tussen onze zonde en die van Adam. In het algemeen houdt de gemeente zich vast aan de vrije wil van de gelovige, zoals die te vinden is in het jodendom. Adam is wel het prototype van elk mens, maar niet de stamvader die de zonde biologisch doorgeeft aan zijn nakomelingen.

Irenaeus van Lyon (±130-202) schenkt hierbij uitvoerig aandacht aan de relatie tussen Adam en Christus:¹⁰ ‘zodat wat wij hetgeen we verloren in Adam – namelijk het beeld en gelijkenis God – terugwonnen in Christus Jezus’, maar een nadere beschrijving van de relatie tussen onze zonden en Adams zonde ontbreekt bij deze kerkvader. Wel volgt Irenaeus de joodse gedachte van een erfdood die stelt dat de dood van Adam op allen overgaat.

Clemens van Alexandrië (±150-215) ontkent dat pasgeboren baby’s zondig zijn. De idee van een mogelijke erfschuld wijst hij stellig af:¹¹ ‘Ze moeten ons maar zeggen waar het pasgeboren kind ontucht pleegde of hoe een kind dat nog niets deed onder Adams vloek valt. Het enige dat hen blijft is te stellen dat de geboorte slecht is [...] maar al was het kind in zonde verwekt, dan betekent dat nog niet dat het kind zelf zondigde of zelf zondig is.’

Origenes (185-254) houdt zich meer met ons vraagstuk bezig. In het begin denkt hij vanuit een Platonische filosofie dat de zondeval voor Gn1:1 plaatsvond. Rampspoed en dood waren veroorzaakt door een prenatale, voortijdelijke zondeval van de zielen. Door deze transcendentale zondeval is elk mens vanaf zijn geboorte zondig. De vroege kerk verwierp deze idee van een transcendentale zondeval: de zonde is contingent, anders zouden zondeval en schepping innerlijk verbonden zijn.

In zijn latere minder filosofische en meer exegetische commentaar op de Romeinbrief verandert Origenes van gedachte. In Rm5 verwijst hij naar de Hebreeënbrief die stelt dat Levi tienden van Melchizedek ontving, omdat in Abrahams lendenen Levi al ‘aanwezig’ was (Hb7:9-10). Daaruit concludeert Origenes:¹² ‘Als Levi al in de lendenen van Abraham was, terwijl hij pas vier generaties later geboren werd, is het even mogelijk te stellen dat alle geboren en ongeborn mensen in Adams lendenen waren, toen deze zich nog in het paradijs bevond.’ Vanuit de context is hierbij

10 Irenaeus, *Tegen de Ketteren* III.18.1.

11 Clemens van Alexandrië, *Stromateis* III.16.100.

12 Origenes, *Commentaar op Romeinen* V.1.14.

niet op te maken dat Origenes aan een erfschuld of erfzonde denkt. Integendeel, Origenes benadrukt telkens de eigen wilsvrijheid van de mens en probeert enkel in zijn omschrijving aan te geven dat de mens wezensgelijk aan Adam is en op grond van zijn eigen zonde het onderspit delft.¹³

Cyrillus van Alexandrië (375-444) geeft later wel nog de ruimte aan de gedachte dat elk mens van Adam een zondedrang erft, maar de zonde zelf blijft een daad van de vrije wil. Vrijheid en zonde staan op die wijze als twee even sterke kampvechters tegenover elkaar bij de vroege kerkvaders.

8.1.3 Augustinus

Een van de 'grondleggers' van de erfzonde is de Latijnse kerkvader Augustinus. Augustinus leerde de algemene zondigheid van de gevallen mensheid.¹⁴ Zijn gedachten ontsprongen wellicht als reactie op Pelagius, die leerde dat de mens ten volle de mogelijkheid had om zijn eigen behoudenis en rechtvaardigheid te bewerken. In het verzet hiertegen ging Augustinus zover dat hij de gevolgen van Adams zonde op biologische wijze verankerd zag in de menselijke natuur: vanaf het moment van conceptie is deze totaal corrupt en verdorven. De mens was bijzonder bedorven en tot alle slechtheid in staat. De beste werken die een mens voortbracht, waren daarom met zonde bevuild.

Vele gnostische gingen zelfs zover om het sperma te identificeren als de kiemcel van het kwaad en daarom het verspillen van het sperma te propageren. Zo hoopten ze dit 'elixir des duivels' zoveel mogelijk uit de wereld te elimineren. Dat leidde tot wilde orgieën, waarbij men het sperma zoveel het maar kon verspilde.¹⁵

Eveneens gaf ook Chrysostomos in zijn commentaar bij Rm5:19 reeds aan dat het begrip dat allen zondaars zijn geworden door de ongehoorzaamheid van schuld, betekend dat allen strafbaar en sterfelijk zijn.

13 John N.D. Kelly, *Early Christian Doctrines* (New York: Harper & Row, 1977), 182; Georg Teichtweier, *Die Sündenlehre des Origenes*, Studien zur Geschichte der kath. Moralthologie 7 (Regensburg: Pustet, 1958), 99; Norman Powell Williams, *The ideas of the fall and of original sin: a historical and critical study* (London: Longmans, Green and co., ltd., 1927), 217; Hasselaar, *Erfzonde en Vrijheid*, 32.

14 Julius Gross, *Entstehungsgeschichte des Erbsündendogmas* (München-Basel: Reinhardt, 1971), I:375.

15 Schalom Ben-Chorin, ... *en schiep hen naar zijn beeld: een joodse visie op de lichamelijke van de mens* (Baarn: Ten Have, 1973), 46.

8.1.4 De Reformatie

Ook Johannes Calvijn bestreed het ‘onheilige verzinsel’ van Pelagius (383-424) die leerde ‘dat Adam slechts tot zijn eigen nadeel gezondigd heeft, maar geen schade heeft toegebracht aan zijn nakomelingen’ en diens ‘spitsvondigheid’ dat de zonde overgaat door navolging, niet door voortplanting (*per imitationem, non propaginem*).¹⁶

Ook Maarten Luther sprak er over dat de mens door de erfzonde een monster was geworden. De mens was een vuilnishoop en verrotting. In zijn Tafelgesprekken vergeleek Luther de menselijke erfzonde met de baard van een man:¹⁷ ‘De erfzonde in de mens lijkt op een baard van een man, die, al wordt hij heden afgeschoren, toch morgen weer aangroeit; en dit houdt aan zolang de mens leeft, pas bij de dood komt er een einde aan. Zo blijft ook de erfzonde in ons leven, zolang wij op aarde zijn, maar wij moeten haar tegenstaan en haar telkens weer afscheren.’

Hierin trokken de Reformatoren de lijn door van Augustinus en wezen zij op de fundamentele verdorvenheid van de mens. Bijbel-theologisch waren hiertoe vooral Psalm 51:7 en Job 14:4 van betekenis. Beide teksten lieten zien: ‘dat wij van de moederschoot af een ingeboren verdorvenheid meebrengen.’ De mens was daarmee volledig onbekwaam tot enig goed en geneigd tot alle kwaad.¹⁸ Wel gaven zowel Calvijn als Luther geen antwoord op de vraag hoe de erfzonde zich kon voortplanten in de mensheid.

8.1.5 De moderne tijd

Van grote invloed was de leer over de erfzonde, zoals Arminius die verwoordde tijdens de strijd van remonstranten en contra-remonstranten. Volgens Arminius had Adams ongehoorzaamheid enkel effect voor de zedelijke toestand van de mensheid. Een mens erfde enkel de genegenheid tot zonde, zonder meteen ook als zondaar te zijn gebrandmerkt. Pas als een mens zondigde, gold hij als zondaar. Gods straf kwam daarmee enkel over daadwerkelijke zonden, die de mens eigenwillige bedreef: ‘De doden worden geoordeeld op grond van hetgeen in de boeken geschreven staat, naar hun werken’ (Op20:12).

16 Calvijn, *Institutie* II.1.5; Wane Grudem, *Systematic Theology: An Introduction to Biblical Doctrine* (Grand Rapids: Zondervan, 2000), 499.

17 Zonder bronverwijzing bij: Johannes E. van den Brink, *Erfzonde óf duivelswerk?* (Gorinchem: Kracht Van Omhoog, 1980), 39.

18 Caspar Olevianus en Zacharias Ursinus, “Heidelberger Catechismus”, *Heidelberger Catechismus*, 1563, vraag 7, <http://theologienet.nl/documenten/overig/catechismus.htm>.

Deze invulling van de zonde, vond een grote navolging in de Angelsaksische wereld van de presbyterianen, congregationalisten, episcopalen en methodisten. In latere tijden zou de gedachte van de erfzonde daarbij nog meer door belangrijke theologen, waaronder Karl Barth, onder vuur worden genomen.¹⁹

8.2 Verschillende visies over de erfzonde

De erfzonde wordt meestal gezien als *overerving* van de straf van Adam (Rooms-Katholieke leer) of als de *overerving* van de onweerstaanbare macht om te zondigen via Adam (*realisme*, protestantse leer). Deze opvatting houdt in dat de kinderen van gelovigen uiteindelijk hun ongerechtigheden te wijten hebben aan hun ouders. Al wandelen de ouders rechtvaardig met God, dan nog geven zij de zonde aan hun kinderen door. In wezen verschilt het leven van een wedergeboren christen daardoor niet met het leven van een niet wedergeboren persoon.

Anderen verwerpen de leer van de erfzonde. De mens was door zijn eerste ongehoorzaamheid niet ontaard in een beeldrager van de satan. Jezus sprak aangaande de kinderen dat voor hen juist het koninkrijk toegankelijk was. Het is de boze volgens deze tegenstanders gelukt om de christelijke leer te infiltreren door de christenen tot oorzaak van het kwaad te maken.²⁰ Dat heeft tot gevolg dat de mens zich onlosmakelijk verbonden voelt met de zonde. Hij belijdt uiteindelijk tegenover God dat hij nu eenmaal zo is en dat hij dat tot de dood toe zal blijven. Pas de dood zal hem eigenhandig van dit kwade euvel verlossen. De vijand van de mens is dan de mens zelf.

Verder wijzen de tegenstanders van de erfzonde erop dat de Bijbel juist ons leert dat we als mensen over de zonde moeten heersen.²¹ Een mens is geen zonde-automaat. We zien dit bijvoorbeeld bij Kaïn, die door Jahweh vlak voor de moord op zijn broer aangesproken wordt op de zonde. De macht van de zonde ligt in die toestand als een belager aan de deur en God wijst Kaïn op de verantwoordelijk dat hij moet heersen over de zonde (Gn4:6-7). Datzelfde is ook het geval in het latere leven van David. Daar is het de satan die hem inspireerde tot het tellen van Israël (1Kr21:1). Tot Petrus zegt Jezus een tijd later: 'De satan heeft verlangd

19 Ron Highfield, *Barth and Rahner in Dialogue: Toward an Ecumenical Understanding of Sin and Evil*, American University Studies: Theology and Religion 62 (New York: Lang, 1989), 80–81.

20 van den Brink, *Erfzonde of duivelswerk?*, 29.

21 C. Finey, *Finey's Systematic Theology*, (Minneapolis: Bethany House, 1976), §18-20; H. Koorevaar, *Priestercanon*, (Heverlee: ETF (ongepubliceerd), 2005), 25-31.

ulieden te ziften als de tarwe' (Lc22:31). Van Ananias staat, dat de satan zijn hart vervuld had om de heilige Geest te bedriegen (Hd5:3).

Tertullianus, die een meester was In korte formuleringen zei: 'Zonde zit niet in de materie maar in de conditie.' Het is het vlees der zonde, maar dat is niet hetzelfde als de zonde van het vlees.²² De Engelse uitdrukking *original sin* (bet. 'oorspronkelijke zonde') is dan ook een veel geschiktere uitdrukking dan 'erfzonde'.

8.3 Bijbelse argumenten

Augustinus basis verzen voor de leer van de oerzonde zijn Ps51:5, Jb14:4 (LXX) en Wijsheid 12:10.²³ We zullen hier in het kort de belangrijkste Bijbelplaatsen behandelen die daarom in een discussie over de erfzonde vaker aan bod komen.

8.3.1 Genesis 6:5, 11-13

'(5) Toen de Here zag, dat de boosheid des mensen groot was op de aarde en al wat de overleggingen van zijn hart voortbrachten te allen tijde slechts boos was, [...] (11) De aarde nu was verdorven voor Gods aangezicht, en de aarde was vol geweldenarij. (12) En God zag de aarde aan, en zie, zij was verdorven, want al wat leeft had zijn weg op de aarde verdorven. (13) Toen zeide God tot Noach: Het einde van al wat leeft is door Mij besloten, want door hun schuld is de aarde vol geweldenarij, en zie, Ik ga hen met de aarde verdelgen.'

Hier gaat het niet om een algemene beschrijving van de slechtheid van ieder mens te allen tijden. We zien dit duidelijk aan Noach die 'rechtvaardig en volkomen' genoemd wordt (Gn6:8-9). Het gaat dus eerder om een oordeel over een tijd dat de zonde in de maatschappij een totale macht heeft verworven en niet meer corrigeert kan worden. Daarbij moet ook opgemerkt worden dat God ook niet optimistisch is over de nieuwe mensheid die uit Noach voortkomt (vgl. Gn8:21).

Tevens valt het ons op dat God in Gn6:5 de mens zijn slechtheid en slechte neiging van zijn hart verwijt. Dit zou vanuit juridisch standpunt moeilijk te volgen zijn bij de leer van de erfzonde.

²² Tertullianus, *De vleeswording van Christus* 16.

²³ R.T. Forster en V.P. Marston, *Gods Strategy in Human History*, (Theaton:Tyndale, 1973), 71.

8.3.2 Psalm 51:7

‘Zie, ik ben in ongerechtigheid geboren, en in zonde heeft mij mijn moeder ontvangen.’

David is zo overweldigd door het bewustzijn van zijn eigen zonde, dat hij bij terugblik op zijn eigen leven moet constateren dat hij reeds vanaf het begin gezondigd heeft. Vaak wordt deze tekst gebruikt als ‘bewijs’ voor de erfzonde. Sommigen denken daarbij dat het woord ‘zonde’ hier verwijst naar Davids moeder. Dit is echter onjuist, want de context wijst niet op de zonde van Davids moeder, maar op de zonde van David.

8.3.3 Johannes 9:2

‘(2) En Zijn discipelen vraagden Hem, zeggende: Rabbi, wie heeft er gezondigd, deze, of zijn ouders, dat hij blind zou geboren worden?’

Het is opvallend dat sommigen dit vers gebruikt hebben om de leer van de zogenaamde ‘erfzonde’ te bewijzen. Dit vers geeft echter geen enkele aanleiding voor een erfzonde. Christus ontkent beide mogelijkheden die de discipelen hier aandragen. Als de Joodse leiders in Jh9:34 stellen dat deze blindgeborene in zonde geboren is kunnen ze daarmee onmogelijk op de erfzonde verwijzen, aangezien dat dan voor iedereen zou gelden. Daarnaast moeten we ons realiseren dat het Jodendom de leer van erfzonde nooit gekend heeft, maar deze pas door de Latijnse kerkvaders Augustinus breed geïntroduceerd werd.

8.3.4 Romeinen 5:18-19

Het christelijke geloof houdt vanouds vast aan een diepe relatie tussen onze zonden en Adams zonde. De steunpilaar hiervoor is Paulus’ uitspraak: ‘Daarom, zoals door één mens de zonde in de wereld is gekomen, en door de zonde de dood, en zo de dood over alle mensen is gekomen, in wie allen gezondigd hebben’ (Rm5:12). Nergens anders brengt het Nieuwe Testament Adams zonde op deze expliciete manier in verband met onze zonden. Wie de persoon van Adam uit dit vraagstuk, naar het begin van de menselijke zonde, verwijdert of historisch in vraag stelt, holt daardoor het getuigenis van de apostel uit.

‘(18) Derhalve, gelijk het door een daad van overtreding voor alle mensen tot veroordeling gekomen is, zo komt het ook door een daad van gerechtigheid voor alle mensen tot rechtvaardiging ten leven. (19) Want,

gelijk door de ongehoorzaamheid van een mens zeer velen zondaren geworden zijn, zo zullen ook door de gehoorzaamheid van een zeer velen rechtvaardigen worden.'

De apostel neemt opnieuw zijn kerngedachte uit vs12 weer op.²⁴ Sommigen hebben in Rm5:18-19 een 'bewijs' gezien voor de erfzonde. De gedachte daarbij is dan dat door één daad van overtreding (door Adam) voor alle mensen veroordeling gekomen is.' (RK-leer). De protestantse leer van de erfzonde beroept zich daarbij op v19 en zegt dat 'door de ongehoorzaamheid van één mens (Adam) zeer velen zondaren geworden zijn.'²⁵ Ondanks het feit dat beide opvattingen elkaar tegenspreken, wordt ook de rest van beiden verzen verwaarloost. We hebben hier namelijk te maken met twee parallelle versdelen, waarin Paulus twee keer een historisch begin- en eindpunt met elkaar verbindt, en dat we als volgt kunnen weergegeven:

A *Gelijk door één daad van overtreding voor alle alle mensen*
 Rm5:18 *veroordeling gekomen is,*

a

B *Zo komt ook door één daad van gerechtigheid voor alle mensen*
 Rm5:18 *tot rechtvaardiging ten leven.*

b

A' *Want, gelijk door de ongehoorzaamheid van één mens zeer velen*
 Rm5:19 *zondaren geworden zijn,*

a

B' *zo zullen ook door de gehoorzaamheid van één zeer velen*
 Rm5:19 *rechtvaardigen worden.*

b

Net zoals het hierbij nu absurd zou zijn te stellen dat door de daad van Christus alle mensen op aarde gered worden (alverzoening), mogen we ook niet stellen dat door de daad van Adam alle mensen op aarde gezondigd hebben (erfzonde). Paulus toont enkel dat Adam de weg open maakte voor de veroordeling, Christus de weg open maakt voor de rechtvaardiging.

24 W.J. Ouweneel, *Was lehrt die Bibel? Rechtfertigung*, (Neustadt:Ernst Paulus, 1978), 20.

25 Grudem, *Systematic Theology*, 495.

8.4 Jezus en de erfzonde

Doordat christenen leerden dat de neiging tot zonde automatisch werd doorgegeven aan het nageslacht, kwam het tot discussie over de vraag waardoor Jezus Christus aan dit vreselijke euvel van de erfzonde kon ontsnappen. Als Jezus de erfzonde zou hebben gehad, zou Hij immers automatisch tot zonde zijn misleidt. Hierin lag een spanningsveld. Had de theologie van de erfzonde ervoor gezorgd dat de zonde tot een abstracte zaak werd die enkel nog maar innig verbonden met de menselijke natuur te denken was?

Wie het leven van Jezus bestudeerde erkende echter dat de Messias enkel tegen het kwaad dat buiten Hem was strijdde.

8.5 Argumenten tegen de erfzonde

Zowel tegen de Rooms-katholieke als de protestantse leer over de erfzonde zijn er bezwaren aan te dragen. Zo kunnen we tegen de leer dat de mens de straf van Adam erft (RKK-leer) zeggen:

- (a) Deuteronomium 24:16 en Ezechiël 18:20 wijzen precies in de tegenovergesteld richting: ‘De vaders zullen niet om hun kinderen ter dood gebracht worden; ook zullen de kinderen niet om hun vaders ter dood gebracht worden; ieder zal om zijn eigen zonde ter dood gebracht worden.’

Bij de leer dat de mens de onweerstaanbare macht om te zondigen via Adam erft (protestantisme) kunnen we stellen:

- (a) Als deze overerving genetisch gebeurt zondigt een mens, zoals een koe loeit. Indien dit het geval is kan de mens moeilijk aansprakelijk worden gesteld voor zonden.

Bovenstaande argumenten tonen ons dat de leer van de erfzonde moeilijke Bijbels te verdedigen is. Er is echter in de christenheid dikwijls meer sprake van erfzonde, erfschuld en erfsmet (woorden die in de Bijbel niet voorkomen), dan van erfgenaam zijn van God in Christus.

De vijand van de mens ontaard bij de leer van de erfzonde uiteindelijk in de eigenheid van de mens zelf. Je strijdt als christen dan niet meer tegen de machten van het kwaad die jou van buitenaf verleiden, maar tegen het kwaad in jezelf. In de Nederlandse Geloofsbelijdenis vernemen we zodoende: ‘We geloven dat de erfzonde in de mens allerlei zonden voortbrengt, zijnde in hem als een wortel daarvan’ (art. 15). De mens is daarmee een zondaar omdat hij als mens geboren is: ‘Zodanig als nu de

mens geweest is na de val, zodanige kinderen heeft hij ook voortgebracht, namelijk hij, verdorven zijnde, verdorvene; alzo dat de verdorvenheid, naar Gods rechtvaardig oordeel, van Adam op alle nakomelingen (uitgenomen alleen Christus) gekomen is, niet door navolging, gelijk eertijds de Pelagianen gedreven hebben, maar door voortplanting der verdorven natuur.²⁶

Johannes van den Brink reageert fel op dit soort belijdenissen als hij schrijft:²⁷ 'De tactiek van de boze is gelukt. In het belijden der christenen wordt niet de boze als verwekker van de zonde genoemd, maar de mens.' De zonde is echter geen intrinsiek onderdeel van het leven van een mens, maar heeft bij elk individu een eigen historisch begin (Rm3:23 heeft een aorist; Rm7:9-11). Alleen de val van het eerste mensenpaar wordt onder de aanhangers van de erfzonde nog verbonden met de verleidingen van het kwaad van buitenaf. Daarmee valt dus niet de leer dat de mens zondig is. Elk mens heeft met de zonde een samenwerkingsverband aangegaan en is daardoor totaal verstrikt geraakt (Rm7:18-24). Vanwege een te grote toegankelijkheid in onze samenleving, wordt teveel toegegeven aan de kwade neiging, waarbij de traditionele psychologie aan schuldigen een alibi verschaft door menselijke daden terug te voeren op onbewuste krachten die ons handelen zouden bepalen.²⁸

Vaak wordt hierbij als bezwaar aangevoerd dat de verwerping van de erfzonde automatisch de zelfverlossing van de mens zou gelden. Dit is echter onjuist. Hoewel de mens door God goed gemaakt is en de verantwoordelijkheid en mogelijkheid heeft om een leven naar Gods wil te leiden, valt de mens in de zonde en is hij afhankelijk van de genade van God. Ieder mens heeft hier dus gefaald behalve Jezus Christus (Rm3:10). Het feit dat de mens dus volledig verantwoordelijk is voor zijn eigen zonde, toont ons hoe groot Gods aanklacht tegenover ons is en hoe groot het offer van Christus is. Iemand die slechts één zonde heeft gedaan is namelijk reeds dood en een dood mens kan zichzelf niet meer levend maken, maar is volledig op de genade van God aangewezen (Ef2:1-9).

Overall in de maatschappij is de zonde aanwezig en iemand die geboren wordt, wordt dan ook in dit klimaat van zonde en ongerechtigheid geboren. De zonde heeft dus wel degelijk invloed op de mens, maar dat geeft hem geen enkele verontschuldiging voor zijn persoonlijke zonde. Juist in Ps51 zien we dat David boetvaardig is voor de

26 *Dordtse Leerregels* 3.4.2.

27 van den Brink, *Erfzonde of duivelswerk?*, 30.

28 Kemp, *Het verscheurde beeld*, 213.

vreselijk zonde waarin hij gevallen is. Het boek Prediker kan dit enkel maar beamen met de woorden: 'Alleen, zie toch: ik heb ontdekt, dat God de mensen recht gemaakt heeft, maar zij zoeken vele bedenkzelen' (Pr7:29).

Een ander element dat een grote rol speelt in de kritiek tegen de erfzonde is dat de bevrijding van zonde uiteindelijk bij de rechtvaardigen plaatsvindt door de dood. Met de dood komt er immers een einde aan de zondige natuur die wij van Adam erven. Niet Jezus Christus, maar de dood bevrijdt de mens dan tot het eeuwige leven. Charles Finney keerde zich fel tegen deze gedachte en onderwees dat de mens geen zondaar wordt door de erfzonde, maar door het feit dat hij zondigt.

8.6 Erfzonde en kleine kinderen

Voor de theologie is het een moeilijke vraag geweest op welke wijze God zou omgaan met kinderen die sterven voordat ze een eigen verantwoordelijkheid hebben ontwikkeld (vgl. Dt1:39; Jn4:11). Doordat God een afkeer heeft van de zonde, lijkt het onmogelijk te stellen dat hij de schuld van de zondige natuur bij de kinderen overziet.

9 | Het ontstaan van de zonde (*Theodicee*)

9.1 Inleiding

De kwestie van de verenigbaarheid van het kwaad met God vormt een vraagstuk dat in de theologie en filosofie vanouds bekend staat onder de naam *theodicee*. De term *theodicee* (bet. 'Gods-gerechtigheid', Gr. *theos* en *diké*) is ontleend aan het in 1710 te Amsterdam verschenen opstel van de filosoof G.W. Leibniz getiteld *Essais de théodicée sur la bonté de Dieu, la liberté de l'homme et l'origine du mal*. Uit deze woorden valt het probleem scherp af te leiden: hoe verhoudt zich de Algoed, Almachtige en Alwetende God tot het ontstaan en het bestaan van het kwaad in de wereld?

9.2 De geschiedenis van het theodicee

9.2.1 Het *theodicee* in het jodendom

Wat de rabbijnen bezig hield was niet zozeer de wijsgerige vraag naar het kwaad, maar *theodicee* in de oorspronkelijke zin als vraag naar de reikwijdte van Gods gerechtigheid. Kan de Goddelijke rechtvaardigheid onder alle omstandigheden verdedigd worden?

9.2.2 Het *theodicee* in het christendom

Leibniz kwam tot de conclusie: 'Deze wereld is de best mogelijke wereld die God had kunnen scheppen.' Daartegen waren ook andere stemmen hoorbaar, zo schrijft Dostojevski in zijn werk *De gebroeders Karamazov*: "Als jij nu Schepper was, en je had de keus tussen het scheppen van een wereld waarin ook maar één kind zo verschrikkelijk moest lijden, of het niet scheppen van enigerlei wereld – zou je dan de verantwoordelijkheid voor deze wereld op je genomen hebben?"

9.3 Theorieën en omgang met het theodicee

Er zijn ruwweg drie benaderingen te onderscheiden bij de pogingen om voor de problematiek rond God en het kwaad een bevredigende oplossing te vinden:¹

(1) God die qua natuur en qua definitie goed is, kan niet in verband gebracht worden met het kwaad; de bron van het kwaad moet dus ergens anders gezocht worden;

(2) God is – net als in de vorige optie – goed; maar wil het goede in de wereld als zodanig ook herkenbaar zijn, dan moet ter wille van het reliëf ook het tegenovergestelde, het kwaad bestaan; daarom kan de geschapen wereld niet volmaakt goed zijn; een keuze voor het goede veronderstelt als het ware logisch en moreel het kwade als zijn tegendeel;

(3) Als de schepping goed en kwaad als complementen bevat om compleet te zijn, dan moet ook een complete volmaakte God elementen van goed en kwaad bevatten.

Alle drie de bovengenoemde gedachten vinden we terug in de geschiedenis en zullen we hieronder kort behandelen. Daarbij zij opgemerkt dat er ook diverse theologen in de kerkgeschiedenis zijn geweest die ervoor kozen om geen antwoord op deze vraag te geven.²

9.3.1 De bron van het kwaad ligt buiten God

In de Midrash wordt erop gewezen dat ‘niets kwaads woont bij God’.³ De herkomst van alle natuurlijke en morele kwaad wordt in veel gevallen bij deze theorie herleid tot het handelen van de mens die zijn vrijheid misbruikt door te zondigen.

9.3.2 Het kwaad is de afwezigheid van het goede

De Bijbeltekst: ‘Ik formeer het licht, en schep de duisternis, Ik maak de vrede en schep het kwaad, Ik de Heer, doe al deze dingen’ (Js45:7; cf. Jb2:10). Wordt vaak gebruikt ter verdediging van deze these. Hier wordt de schepping immers vooral gezien als het creëren van polariteiten: zonder duisternis geen licht en zonder kwaad geen goed, alleen God staat buiten deze tegenstellingen. Vanuit dit perspectief vloeit het kwaad niet voort uit

1 B.L. Sherwin, ‘Theodicy,’ *Contemporary Jewish Religious Thought* (1987): 959-970; D. Birnbaum, *God and Evil*, (Hoboken:Ktav Publishing, 1989), 16ev.

2 G.C. Berkouwer, *Sin*, (Grand Rapids:Eerdmans, 1971), 128, 131.

3 Midrash bij Psalm 5:7.

een ‘natuur’ van God, maar uit de natuur van de schepping zelf als creatief proces.⁴

9.3.3 De bron van het kwaad ligt in God

In een anonieme Midrash is er sprake van, dat God bij het begin van de schepping tegen de prins van de duisternis zei: ‘Ga van mij weg, want Ik wil dat de wereld in het Licht wordt geschapen.’ Toen de prins van de duisternis echter vroeg: ‘En wat wilt U scheppen na het Licht?’, kreeg hij als antwoord: ‘duisternis’.⁵ Uit deze dialoog blijkt nadrukkelijk dat de duisternis niet werd geschapen door de prins van de duisternis. Als dit het ware gezicht van God is, gaat Hij grillig zijn gang door geschiedenis.

Ook de Luriaanse kabbala gaat in deze richting door te stellen:⁶ ‘God zelf bevindt zich in een proces van loutering, catharsis, waarbij Zijn donkere kant als het ware van Hem losraakt.’

9.4 Conclusie

De gedachte dat God de oorzaak is van het kwaad staat in tegenstelling met de Bijbelse waarheid. Zo zegt het boek Deuteronomium: ‘geeft grootheid onze God, de Rots, wiens werk volkomen is, omdat al zijn wegen recht zijn; een God van trouw, zonder onrecht, rechtvaardig en waarachtig is Hij’ (Dt32:4) en lezen we van Elihu: ‘Daarom, gij verstandige lieden, luistert naar mij: God is verre van goddeloosheid, de Almachtige van onrecht’ (Jb34:10).

Dat betekent echter niet dat God verrast wordt door de aanwezigheid van het kwaad. Hij blijft de alwetende en almachtige die boven alles staat dat in de kosmos aanwezig is.⁷

4 Midrash *Rabba Genesis* 9:2.

5 *Pesiqta Rabba* 95a.

6 B.L. Sherwin, ‘Theodicy,’ *Contemporary Jewish Religious Thought* (1987): 963.

7 Wane Grudem, *Systematic Theology: An Introduction to Biblical Doctrine* (Grand Rapids: Zondervan, 2000), 492.

10 | De sociale omvang van de zonde

Bij de beschrijving van de zonde in de systematische theologie ging de aandacht voornamelijk naar de individuele zonden. Vanuit de Bijbel ontvangen we echter ook handreikingen om na te denken over de collectieve zonden.

10.1 Werk en maatschappij

10.1.1 Collectieve schuld

In de geschiedenis van Israël vernemen we meerder keren dat de zonden van individuen invloed hadden op het hele volk. We geven enkele voorbeelden hiervan:

- (1) Door de zonde van Achan verloor Israël zesendertig man, sloegen drieduizend man op de vlucht en werd Israël als volk vernederd. Daarnaast verwoestte Achan zijn hele familie door zijn daad (Jz7:10).
- (2) In de strijd tussen David en Goliath waren beide een representant van een heel volk. Als een van hen won, won het hele volk en verloor het andere de strijd. De individuele strijd was daarmee verbonden met het lot van het hele volk.
- (3) Heel de familie wordt geëerd door de dapperheid van het hoofd; daarentegen wordt ook de hele groep getroffen door de misstap van haar leider (2Sm4:4; 12:13-18,22; 24; 1Kn14:1,17; 1Kr21; Ez3:26).
- (4) Paulus verduidelijkt dat de zonde in de wereld kwam en tot ons doordrong door de zonde van Adam, de eerste mens (Rm5:12). Door zijn toedoen heerst er dood en verderf over zijn nageslacht.

Hedendaagse sociologen geven te kennen dat we de daden van het individu niet geïsoleerd mogen zien van de maatschappij waartoe het individu behoort. De beslissingen die wijzelf nemen vinden telkens plaats binnen de context van een maatschappij.¹

1 Langdon Gilkey, "The Political Dimensions of Theology", *Journal of Religion* 59, nr. 2 (april 1979): 155–157.

10.1.2 Collectieve zonde in de maatschappij

Praktisch betekent dit dat we ons op velerlei vlak, zoals op ons werk of binnen onze plaats in de maatschappij geconfronteerd voelen door collectieve ongerechtigheid. Het bijna even onmogelijk om als werknemer in alles wat je werkplaats doet of als burger in alles wat de overheid beslist invloed te hebben. Toch maken we door ons arbeidscontract deel uit van de werkplaats en betalen we als burgers belastingen aan de overheid. Daarnaast proberen we in een democratische samenleving een tij te keren tegen de goddeloosheid door onze stem te geven aan partijen die een programma aanbieden dat andere programma-punten bevat. Toch is ongerechtigheid in de maatschappij niet volledig weg te bannen. Het gros van het land gaat verder in het afkondigen van wetten die in conflict zijn met de boodschap van het evangelie. Radicale keuzen maakt de overheid in militaire acties of bepaalde investeringen waar gelovigen anders mee zouden omgaan.

In bepaald opzicht voelen we dat we van bepaalde daden niet meer de verantwoordelijkheid dragen, omdat iemand die hiërarchisch hoger in rang is hierover het laatste beslissingsrecht heeft. Tegelijk beseffen we dat onze omgeving onmerkbaar ertoe bijdraagt dat we bepaalde zonden als normaal ervaren. Gods wijsheid en het gebed voor een brede verandering in de harten van de mensen waarmee we dagelijks in contact komen zijn hard nodig in de strijd tegen dit onrecht.

10.1.3 Collectieve zonden van het voorgeslacht

Een vraag die in relatie staat met het vorige is in hoeverre kinderen schuld dragen voor de zonden van hun ouders. In relatie met dit onderwerp citeren uitleggers hiervoor Ex20:5: 'Ik, Jahweh je God, ben een ijverige God bezoekende de overtreding van vaders – op zonen, op derdelingen en op vierdelingen – aan mijn harters.'

Een moeilijkheid bij dit vers is dat andere teksten ervan getuigen dat Jahweh de nakomeling niet straft voor de zonde van zijn ouders (Nm26:10-11; Dt24:16; 2Kn14:6; Jr31:29-30; Ez18:17,20). Het zou kunnen gaan om een occulte belasting. – Maar het is niet satan, maar God die de zonde aan de kinderen bezoekt. Tevens blijkt vanuit het pastoraat dat een occulte belasting niet 'automatisch' ophoudt bij het vierde geslacht. Ze gaat door tot het ogenblik waarop de persoon zijn aan Christus toewijdt. Een andere mogelijkheid is dat het gaat om een negatieve invloed door de

familie. – Maar hoewel de familie elkaar beïnvloed, is het niet de familie, maar God die de zonde bezoekt.

Specifiek staat de tekst in relatie met het dienen van afgoden, dat blijkt tegelijk uit het enkelvoud ‘overtreding’. Wie afgoden dienst, haat Jahweh en wordt door Hem vervloekt als straf (Dt7:10; Jr32:18). Door het gebruik van de status-constructus in dit vers staat de overtreding in relatie met de vaders.² Zij leefden in de oudheid met maximaal vier generaties samen op een grondgebied.³ Als vader dragen zij de hoofdverantwoordelijkheid voor de familie. Op de tweede plaats staan de zonen, op de derde de kleinkinderen en als laatste de klein-kleinkinderen. Het gebruik van de voorzetsels in dit vers geven het volgende beeld: Doordat de vader zich tot de afgoden keren en deze godsdienst een deel wordt van de hele familie komt deze goddeloosheid *op* hun nakomelingen terecht. Vanuit de tekst zijn de vaders echter de haters *aan* wie Jahweh hun overtreding bezoekt.

Ez18 maakt duidelijk dat God kinderen nooit straft voor de zonden van hun voorouders. Wat niet automatisch betekent dat de zonden van de voorouders de nakomelingen niet kunnen beïnvloeden. Scheiding, alcoholisme, hoererie, occultisme, agressiviteit en vele andere zaken bij de ouders laten hun littekens na in het leven van de kinderen. Zij lijden onder de gevolgen ervan. Dit zien we terug in het leven van de aartsvaders Abraham, Isaak en Jakob. Joabs kleinkinderen konden eveneens er niets aan doen als ze leden aan vloeiingen, melaatsheid of verlammingen. De oorzaak hiervan lag in de vloek die hun zondige grootvader uitsprak.

10.2 De wereld rondom ons

In de Bijbel functioneert het kwaad onafhankelijk van de mens. We zien dit in het theologische begrip ‘wereld’, die Johannes voornamelijk vermeldt: ‘De wereld kan u niet haten, maar Mij haat zij, omdat Ik van haar getuig dat haar werken slecht zijn’ (Jh7:7; vgl. 15:18-19; 17:14). Bij dit begrip ‘wereld’ (κόσμος/*kosmos*) gaat het niet om de schepping of mensheid, maar om de gevallen maatschappij waarover het kwaad eigenhandig beschikt.⁴

2 Hendrik J. Koorevaar, *Priestercanon* (Leuven: ETF, 2005), 211.

3 Casper J. Labuschagne, *Deuteronomium. Deel 1B (5-11)*, Prediking van het Oude Testament (Nijkerk: Callenbach, 1987), 35.

4 Thomas R. Schreiner, *New Testament Theology: Magnifying God in Christ* (Grand Rapids: Baker Academic, 2008), 91–92.

10.2.1 De overste van de wereld

In het Nieuwe Testament wordt de satan de overste van dit huidige wereldsysteem genoemd. Hij is de ‘de vorst van deze wereld’ en de ‘aanvoerder van de macht in de lucht, van de geest die nu werkzaam is in de kinderen van de ongehoorzaamheid’ (Jh14:30; Ef2:2; vgl. Jh5:19). Achter het wereldse bestel gaat deze macht schuil. Zonder dat de mensheid het grootschalig opmerkt, stelt ze zich ten dienste van het kwaad. De satan of duivel is de overste van deze wereld geworden doordat Adam zijn verantwoordelijkheid erover verloor. Daarom is de duivel in staat om Christus in een verzoeking alle koninkrijken van de aarde aan te bieden (Mt4:8-9). Deze koninkrijken liggen door de val van Adam immers in zijn macht, totdat de mensheid ze eigenhandig terug wint. Dat laatste gebeurde door Christus, de tweede Adam.

Doordat de duivel de overste van deze wereld is, brengt deze wereld ook vruchten voort die daarop wijzen. Het kwaad dat de joden tegen de Messias berokkenen is dan ook een kenmerk van de wereld (Jh8:23). De wijze waarop de Messias zelf zijn koningschap zou uitoefenen staat daar haaks op. Zijn koninkrijk heeft geen relatie met deze wereld (18:36). De wereld is het koninkrijk van het kwaad dat opbokst tegen het koninkrijk van God dat Christus grondvest.⁵ Deze wereld laat de werking van God de Zoon (Jh1:10-11), God de Geest (14:17) en God de Vader (17:25) niet toe.

10.2.2 De misleiding van de wereld

Meerdere keren roept het Nieuwe Testament de gelovigen ertoe op om zich niet te laten misleiden door die wereld. ‘Pas op dat niemand u als buit meesleept door de filosofie en inhoudsloze verleiding, volgens de overlevering van de mensen, volgens de grondbeginselen van de wereld, maar niet volgens Christus’ (Ko2:8). ‘Overspelige mannen en vrouwen, weet u dan niet dat de vriendschap met de wereld vijandschap tegen God is? Wie dan nu een vriend van de wereld wil zijn, wordt als vijand van God aangemerkt’ (Jk4:4). ‘Heb de wereld niet lief en ook niet wat in de wereld is. Als iemand de wereld liefheeft, is de liefde van de Vader niet in hem. Want al wat in de wereld is: de begeerte van het vlees, de begeerte van de ogen en de hoogmoed van het leven, is niet uit de Vader, maar is uit de wereld. En de wereld gaat voorbij met haar begeerte; maar wie de wil van God doet, blijft tot in eeuwigheid’ (1Jh2:15-17). Naar buiten toe

⁵ Gerhard Kittel en Gerhard Friedrich, red., *Theological Dictionary of the New Testament* (Grand Rapids: Eerdmans, 1964), 868; Millard J. Erickson, *Christian Theology*, 2de ed. (Grand Rapids: Baker Academic, 1998), 661.

verbergt de wereld haar kwaadheid. Ze doet zich voor als goed en rechtvaardig. Het grote verschil tussen haar en Gods koninkrijk is echter zichtbaar in de vrucht die beiden uiteindelijk baren. Paulus geeft dit met een voorbeeld weer: ‘Want de droefheid die overeenkomstig de wil van God is, brengt een onberouwelijke bekering tot zaligheid teweeg, maar de droefheid van de wereld brengt de dood teweeg’ (2Ko7:10).

Voor de gelovige is het uiteraard onmogelijk om geen contact meer te hebben met de wereld rondom zich. Net als Christus in deze wereld leefde, leeft ook hij daarin. Hij laat zich echter niet meeslepen met de wereld en wandelt als een hemelburger op aarde. Als vreemdeling en bijwoner in deze wereld toont hij de vruchten van Gods koninkrijk in zijn leven. Paulus roept de Filippenzen zodoende op: ‘Doe alle dingen zonder morren en meningsverschillen, opdat u onberispelijk en oprecht zult zijn, kinderen van God, smetteloos te midden van een verkeerd en ontaard geslacht, waaronder u schijnt als lichten in de wereld’ (Fp2:15).

Ondanks deze zegen die de gelovige aan de maatschappij kan schenken, treedt de wereld haar tegemoet met vijandigheid. Christus wees zijn discipelen al daarop: ‘Als de wereld u haat, weet dat zij Mij eerder dan u gehaat heeft’ (Jh15:18). ‘Deze dingen heb Ik tot u gesproken, opdat u in Mij vrede zult hebben. In de wereld zult u verdrukking hebben, maar heb goede moed: Ik heb de wereld overwonnen’ (16:33). Later probeert Johannes in zijn eerste brief de gelovigen te bemoedigen door erop te wijzen dat zij niet meer onder het bewind van de wereld staan: ‘Want al wat uit God geboren is, overwint de wereld; en dit is de overwinning die de wereld overwonnen heeft: ons geloof. Wie anders is het die de wereld overwint dan hij die gelooft dat Jezus de Zoon van God is?’ (1Jh5:4-5). De macht die de wereld over hen had is verbroken doordat ze een nieuwe schepping in Christus zijn.

Christenen verdedigen zich tegen de aanvallen van de wereld door het geloof (1Jh5:4-5), de wapenrusting Gods (Ef6:13-18), de gedachten van satan te doorschouwen (2Ko2:11) en door nuchterheid en waakzaamheid (1Pt5:8). In die hoedanigheid mogen de gelovigen op aarde leven. Ze mogen beseffen dat Christus de wereld overwon en dat in de toekomst een moment zal aanbreken waarop dat voor iedereen zichtbaar zal zijn.

10.3 De machten boven ons

De gedachte dat de wereld rondom ons beheerst werd door onzichtbare tussenwezen was algemeen bekend in de nieuwtestamentische

tijd. De joodse apocalyptiek probeerde hierin een overzicht te geven door te wijzen op de hiërarchieën tussen de verschillende engelen.⁶ Naast de engelen onderscheidt Paulus krachten, hoogte en diepte in Rm8:38-39 en spreekt hij in Ko2:8 en 2:20 over de ‘hemelmachten’ (στοιχεια/*stoicheia*). In plaats van ‘(hemelse) machten’ (NBV, WV, GNB) vertalen anderen στοιχεια/*stoicheia* met ‘grondbeginselen’ (HSV), ‘grondstoffen’ (vgl. 2Pt3:10,12; Wijs7:17; 19:18; 4Makk12:13)⁷ of ‘wereldgeesten’ (NBG). Στοιχεια/*stoicheia* is afkomstig van στοιχεω/*stoicheō* dat ‘in een reeks staan’ betekent. In de oudheid verwees het naar het alfabet (vgl. Hb5:12).⁸ Het gaat hierbij dus niet om engelen of aartsengelen (contra LEI), maar om bepaalde tussenwezens. De apostel gebruikt dit rondom hem heersende wereldbeeld, maar verandert wel de inhoud ervan. In het licht van Gods handelen, ziet hij dat levensstructuren en ordeningen de mensheid bepalen. Hij spreekt over de ‘machten’ in verband met de schepping (Kol1:15-17), val (Rm8:38v.), onderhouding (Gl4:1-11), verzoening (Ko2:13-15), voleindiging (1Ko15:24-26) en over de houding van de gemeente er tegenover (Ef3:10).

Hendrik Berkhof schrijft dat deze onzichtbare tussenwezens de zichtbare machten en ordeningen die het aardse leven bepalen beïnvloeden.⁹ ‘De schepping heeft een zichtbare voorgrond, die in verband staat met en afhankelijk is van een onzichtbare achtergrond. De laatste wordt gevormd door de machten.’ De elementen kunnen dan de oercomponenten van de materie (2Pt3:10,12) zijn (aarde, vuur, lucht en water; vgl. de waterengel (Op16:5; Jh5:4) en de vuurengel (Op14:18; Hb1:7; Ps104:4)). Anderen verwerpen de gedachte aan onzichtbare tussenwezens en erkennen enkel de aardse overheden die de inzettingen bepalen (Rm13:1).¹⁰

In de machten zijn er positieve hemelmachten die God verheerlijken en negatieve hemelmachten die zichzelf of hun verordeningen boven Gods Thora plaatsen. ‘Zij hebben zich als een blok geschoven tussen de Schepper en zijn schepping.’¹¹ Met deze negatieve machten heeft een christen in Christus afgerekend, want: ‘Maar destijds, toen u God niet kende, hebt u hen gediend die van nature geen *goden* zijn; en thans, nu u

6 Zo bijvoorbeeld I Henoch.

7 M. Dibelius, *Die Geisterwelt im Glauben des Paulus* (Göttingen, 1909).

8 Walter Bauer e.a., *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*, 3de ed. (Chicago: University, 2000), 946.

9 Hendrik Berkhof, *Christus en de machten* (Nijkerk: Callenbach, 1952), 28.

10 Gerard H. Kramer, *Christus ons leven. Bijbelstudies bij de Brief van Paulus aan de Kolossers* (Vaassen: Medema, 1994), 80; G. Dehn, “Engel und Obrigkeit”, in *Theologische Aufsätze*, door Karl Barth (München, 1936), 90–106.

11 Berkhof, *Christus en de machten*, 30.

God kent, ja nog meer, nu u door God gekend bent, hoe wendt u zich weer tot de zwakke en arme *elementen*, die u weer opnieuw wilt dienen? (Gl4:8-9; Ef2:1vv.; Ko2:13vv.). De Kolossers neigen zich opnieuw te onderwerpen aan deze ‘machten’ (Ko2:20-23). Het gaat om een slaafse verering van menselijke filosofieën, tradities en wetten die leiden tot gebondenheid in het wetticisme.¹² Het zijn wetten ‘tot bevrediging van het vlees’ (vs23). De Kolossers moeten ervoor strijden dat hun filosofie, traditie en verering juist tot eer van God is. Aan deze negatieve ‘machten’ mogen we tegelijk ook denken als we lezen dat Christus bij zijn wederkomst ‘alle heerschappij, alle macht en kracht onttroond zal hebben’ (1Ko15:24).

12 Vgl. Clement van Alexandrië, *Stromata* VI.8; Tertullianus, *Adversus Marcionem* V.14.

11 | De volmaaktheid

De bedoeling van het geïnspireerde Woord Gods is dat de mens door onderwijs en door correctie van gedachten verandert en volmaakt wordt, tot elk goed werk bereid (2Tm3:16-17). Wie echter over zichzelf spreekt als een volmaakt mens, heeft het oordeel dat aan God alleen toekomt in eigen hand genomen.

De apostel Paulus schrijft over de volmaaktheid: 'Niet, dat ik het reeds zou hebben verkregen, of reeds volmaakt zou zijn, maar ik jaag ernaar, of ik het ook grijpen mocht, omdat ik ook door Jezus Christus gegrepen ben', en voegt daar even later aan toe: 'Laten wij allen, die volmaakt zijn...' (Fp3:12-16). De apostel gaat hierbij dus uit van de hem toegerekende gerechtigheid en voorgestelde volmaaktheid om deze door de kracht van de heilige Geest te realiseren.

12 | Het geweten van de mens

Het woord geweten komt uit de Griekse filosofie, en betekend “medeweten” dit begrip vinden we ook in het Nieuwe Testament (Rm2:15; 1Tm1:19). Het geweten is de innerlijke stem van de mens, die de mens dat opdraagt te doen, wat hem goeddunkt. Het geweten zegt ons echter niet wat goed of fout is, het spoort ons alleen aan het goede wat wij denken dat goed is, te doen. Zodoende kunnen we met een goed geweten toch zondigen (Hd23:1). We zouden het geweten ook kunnen vergelijken met een alarminstallatie, die wel alarmeert, maar niet de dieven kan tegenhouden. Of met een thermometer die koud of warm kan aangeven, maar niet warmte of koudte kan produceren. Een Indiaan in Noord-Canada schreef eens:

“Het geweten is een kleine driehoek in de mens, als ik kwaad doe, draait het driehoekje zo lang totdat alle spitse kanten afgeslepen zijn, daarna voel ik niets meer.”

We zien dit veranderingsproces van het geweten ook duidelijk in onze cultuur. Zaken die voor enkele decennia's verboden waren, worden nu openlijk gepropageerd. Het geweten heeft volgens de bijbel een maatstaf nodig waaraan het zich oriënteren kan. In principe heeft ieder mens deze maatstaf van zijn Schepper ontvangen, alleen gebeurt het vaak dat deze maatstaf verloren gaat door onze eigen verantwoordelijkheid hierover (1Tm4:2). In het Nieuwe Testament vinden we daarom de opdracht dat we ons geweten steeds voor God moeten rein houden (Hd24:16; Hb13:18; 1Pt3:16). Ook is het opvallend dat een christen zijn geweten automatisch reinigend om God te dienen (Hb9:14).

12.1 Het verstand en onze zintuigen

Het verstand en onze zintuigen dienen ertoe om bij twijfel een keus te maken (Rm14:5), naar heiligheid te hunkeren (1Pt1:13), de wil van de Heer te begrijpen (Ef5:17) en de Heer lief te hebben (Mt22:37). Iedere gedachte moet dan ook geanalyseerd worden (2Ko10:5).

12.2 Het vlees

Het vlees kan in de bijbel spierweefsel betekenen (Lc24:39) of het lichaam van de mens (1Ko15:39; Hb5:7). Maar vaak wijst dit woord in de negatieve zin, naar onze neigingen tot zonde en vijandelijkheid tegenover God (Rm7:18; 1Ko3:3; 2Kol1:12; Gl5:17; Ko2:18; 2Pt2:10; 1Jh2:16).

13 | Zonde van de voorvaderen

Voorbeelden van de schade van zonden:

Jz7:11	“Israël heeft gezondigd”, terwijl eigenlijk alleen Achan gezondigd heeft.
Ex34:7	Zonden worden bezocht tot in de derde en vierde generatie
2Sm21:1	Israël wordt later onder David, met hongersnood gestraft wegens Sauls zonde
Lc10:15	Het gehele dorp wordt geoordeeld, niet alleen de spotters
1Ko12:26	Gelovigen ondervinden de schade van elkaars zonden

We vinden dan ook in de bijbel dat gelovigen de zonden van hun vaders belijden (Lv26:39-40; Ne1:6; 9:2; Dn9:4-5).

14 | Blokkades in het leven van een gelovige

Onbeleden zonden – dit is de meeste bekende en mede daardoor ook de gemakkelijkst benoembare.

Zondige bindingen – Zijn er zonden in je leven die je al vele malen beleden hebt, maar waar je elke keer opnieuw in valt? Zonden die je haat, maar die zo'n zuigkracht op je uitoefenen dat je je er niet aan kunt onttrekken, zodat het dan toch weer mis gaat? De andere visie gaat ervan uit dat we alleen maar arme zondaars blijven die tegen de zonde moeten vechten, zoals Don Quichot tegen de windmolens vocht.

15 | De zonde en de anthropologie

15.1 De zonde in de mens

Voor het woord 'zonde' gebruikt de bijbel meerdere uitdrukkingen als voor 'genade'¹. We zullen deze woorden dan ook hier in het kort bekijken:

Woord	Stk	Vertaling	Passage
Zonde in het Oude Testament			
Chata	21 6	Het doel actief missen	Ex20:20; Ri20:16; Sp8:36; 19:2.
Ra	61 7	Verwoesten	Gn3:5; 38:7; Ri11:7; Js45:7.
Pascha	34	Rebelie, trouwbreuk	1Kn12:19; 2Kn3:5; Sp28:21; Js1:2
Awon	20 3	Onrecht, schuld	Nm15:30-31; 1Sm3:13; Js53:6
Schagag	18	Verdwalen	Lv4:2; Nm15:22; Js28:7
Ascham	27	Schuld voor God	Lv4:13; 5:2-3
Rascha	24 9	Boosheid	Ex2:13; Ps9:17; Sp15:9; Ez18:23
Zonde in het Nieuwe Testament			
Kakos	46	Slechtheid	Mt21:41; 24:48; Mc7:21; Hd9:13.
Ponero	71	Boosheid	Mt7:11; 12:39; 15:19; Hd17:5;

¹ Voor "genade" wordt in het Oude Testament vaak het woord 'chen' of 'chäsäd' gebruikt, en in het Nieuwe Testament het woord 'charis'.

s			Rm12:9
Asebes	84	Godeloos	Rm4:5; 5:6; 1Tm1:9; 1Pt4:18.
Enochos	8	Schuldig	Mt5:21-22; Mc14:64; 1Ko11:27; Jk2:10
Hamartia	151	Aktieve Doelmissing	Mt1:21; Jh1:29; Hd2.38; Rm5:12; 6:1
Adikia	24	Slechte houding	Lc16:9; Rm1:18; 6:13; 2Ts2:10; Jk3:6
Anomosis	7	Wetteloosheid	Mt13:41; 24:12; 2Ts2:8; 1Tm1:9.
Parabates	7	Overtreding	Rm2:23; 5:14; Gl3:19; Hb9:15
Agnoein	21	Onwetende afgoderij	Hd13:27; Rm2:4
Planao	37	Aktief dwalen	Mt24:5-6; 1Pt2:25; 1Jh1:8; Op12:9; 20:3
Paraptoma	20	Overtreding	Mt6:14; Rm5:15-20; 2Ko5:19; Gl6:1; Ef2:1
Hypokrisis	7	Huichelarij	Gl2:11-21; 1Tm4:2

Zodoende zien we dat 'zonde' alles is wat tegen God is, het is zowel actieve als passieve ongehoorzaamheid jegens God. Zonden hoeven niet altijd openbaar te zijn, ook verborgen zonde zoals nijd, hebzucht en jaloezie noemt de bijbel zonden.